

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Zdeněk Císař

BANKOVNÍ OBCHODY A JEJICH PRÁVNÍ ÚPRAVA

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Kotáb

Katedra: Katedra finančního práva a finanční vědy

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 28. 3. 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Ve Vlašimi dne 28. 3. 2011

Zdeněk Císař

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu JUDr. Petru Kotábovi, vedoucímu mé diplomové práce, za vstřícný přístup, odborné rady a cenné připomínky při zpracovávání této práce.

Obsah

Úvod	6
1. Předpoklady vzniku a existence bankovních obchodů.....	8
1.1 Banky a bankovní systém.....	8
1.1.1 Bankovní systém v Československu do roku 1989	9
1.1.2 Bankovní systém po roce 1989	10
2. Bankovní obchody.....	13
2.1 Definice a obsah bankovních obchodů	13
2.2 Charakteristické rysy bankovních obchodů	13
2.2.1 Nemateriální charakter.....	14
2.2.2 Dualismus	14
2.2.3 Vzájemná propojenost a podmíněnost.....	15
2.3 Systematizace bankovních obchodů	15
2.3.1 Systematizace bankovních obchodů podle jejich odrazu v bilanci banky	16
2.3.2 Systematizace bankovních obchodů podle klientského segmentu	16
2.3.3 Systematizace bankovních obchodů podle právního režimu.....	17
2.3.4 Systematizace bankovních obchodů podle funkce pro klienty.....	17
3. Rizika bankovních obchodů.....	19
3.1 Obecná charakteristika rizika bankovních obchodů	19
3.2 Jednotlivé druhy rizik bankovních obchodů	20
3.2.1 Úvěrové riziko	20
3.2.2 Tržní riziko	22
3.2.3 Riziko likvidity (likviditní).....	23
3.2.4 Operační (provozní) riziko.....	24
3.2.5 Obchodní riziko	24
4. Bankovní regulace a dohled.....	26
4.1 Podmínky vstupu do bankovníctví.....	27
4.2 Základní povinnosti bank.....	28
4.2.1 Kapitálová přiměřenost.....	29
4.2.2 Přiměřenost likvidity.....	31
4.2.3 Úvěrová angažovanost.....	32
4.2.4 Poskytování informací	33
4.2.5 Kapitálová účast banky na jiných právnických osobách	34
4.2.6 Ochrana před nelegálními praktikami v bankovním sektoru.....	35
4.3 Povinné pojištění vkladů	36
4.3.1 Ochrana vkladů v ČR.....	37
4.4 Úvěry věřitele poslední instance	39
5. Úvěrové bankovní obchody.....	40
5.1 Obecná charakteristika úvěrových bankovních obchodů a jejich členění	40
5.2 Obecná právní úprava úvěrových bankovních obchodů	42
5.3 Vybrané typy peněžních úvěrů.....	45
5.3.1 Hypoteční úvěry.....	45
5.3.2 Spotřebitelské úvěry	48
5.3.3 Kontokorentní úvěr	52
5.3.4 Úvěry poskytované v rámci stavebního spoření.....	53
5.3.5 Syndikovaný úvěr	55

5.3.6	Lombardní úvěr.....	56
5.3.7	Eskontní úvěr	56
5.3.8	Negociační úvěr	57
5.4	Vybrané typy závazkových úvěrů a záruk	58
5.4.1	Akceptační úvěr	58
5.4.2	Remboursní úvěr.....	59
5.4.3	Avalový (ručitelský) úvěr	60
5.4.4	Bankovní záruka	60
6.	Depozitní bankovní obchody.....	62
6.1	Obecná charakteristika depozitních bankovních obchodů a jejich rozdělení ..	62
6.2	Vkladové obchody (přijímání vkladů)	63
6.2.1	Vklady na běžných účtech	64
6.2.2	Vklady na vkladových účtech.....	66
6.2.3	Vklady na vkladních knížkách.....	68
6.2.4	Vklady na vkladních listech.....	69
6.3	Emisní obchody (emise dluhových cenných papírů)	70
6.3.1	Bankovní dluhopisy	70
6.3.2	Depozitní směnky	72
6.4	Speciální depozitní obchody	73
6.4.1	Hypoteční zástavní listy.....	73
6.4.2	Stavební spoření.....	74
	Závěr	77
	Seznam zkratk	81
	Použitá literatura	82
	Knižní díla.....	82
	Internetové zdroje	83
	Právní předpisy	86
	Abstrakt	90
	Abstract / Banking transactions and their legal regulation.....	91
	Seznam klíčových slov / Keywords.....	93

Úvod

Bankovníctví tvoří nedílnou součást ekonomického prostředí každého státu. Jedná se o dynamicky rozvíjející se odvětví, které zasahuje ať už přímo či zprostředkovaně do každodenního života většiny lidí. V současné době si lze jen těžko představit život bez bank, bankovních služeb a bankovních produktů. Právě posledně jmenovaná skupina, častěji nazývaná jako bankovní obchody, tvoří předmět mé diplomové práce. Pod pojmem bankovní obchody bychom mohli chápat hlavní náplň a účel bankovní činnosti. Jde o prostředek k dosažení zisku bank, vznikající na základě věřitelsko-dlužnického vztahu.

Vzhledem k tomu, že téma bankovních obchodů zasahuje do více oborů, cílem této práce bude přiblížení obecné problematiky bankovních obchodů, jejich přehledná systematizace a zaměření se na podstatné prvky právní úpravy jednotlivých bankovních obchodů a jejich veřejnoprávní regulace. Z důvodu velké rozsáhlosti tématu a omezeného rozsahu práce se po nastínění obecné problematiky práce zaměří na dvě hlavní skupiny bankovních obchodů, a to na úvěrové a depozitní bankovní obchody. Materie vztahující se k předmětné problematice je velice rozsáhlá a roztříštěná, úkolem diplomové práce ji tak bude odpovídajícím způsobem zpřehlednit a zevrubněji o ní pojednat v logických souvislostech.

Text práce bude rozdělen do šesti samostatných kapitol, jejichž obsah bude nakonec shrnut a zhodnocen v závěru. První kapitola věnovaná předpokladům vzniku a existence bankovních obchodů se zaměří na vysvětlení základních pojmů, jakými jsou banky a bankovní systém. V případě bankovního systému nejprve krátce nastíní jeho historický vývoj v Československu do roku 1989 a poté jeho vývoj v letech následujících s charakteristikou současného stavu.

V druhé kapitole budou definovány bankovní obchody jako takové a přiblížen jejich obsah. Nebude chybět vyzdvižení jejich charakteristických vlastností a provedení přehledu jejich systematizace podle různých hledisek.

Třetí a čtvrtá kapitola na sebe plynule navážou. Po obecném nastínění problematiky rizik bankovních obchodů a jejich rozdělení v třetí kapitole, se práce

zaměří na bankovní regulaci a dohled. Pokusí se ukázat vliv bankovní regulace a dohledu na podnikání bank a bankovní obchody obecně.

V páté kapitole se pozornost zaměří na úvěrové bankovní obchody. Po obecné charakteristice úvěrových bankovních obchodů, jejich rozdělení a obecné právní úpravě, se práce bude věnovat jednotlivým kategoriím úvěrových bankovních obchodů. Popsány budou vybrané typy peněžních úvěrů, závazkových úvěrů a záruk a nakonec vybrané typy alternativních forem financování.

Poslední kapitola pojedná o depozitních bankovních obchodech. Nejprve bude uvedena samotná charakteristika depozitních bankovních obchodů, poté následně popis jejich specifických rysů, systematizace a jejich právní úprava.

Při zpracování této práce budou využity dostupné prameny knižní, zdroje z internetových stránek, zabývajících se finanční a právní problematikou a v neposlední řadě relevantní právní předpisy. Při psaní diplomové práce budou použity následující metody: metoda deskriptivní, syntetická, analytická, komparativní a právně hermeneutické metody výkladu právních předpisů.

1. Předpoklady vzniku a existence bankovních obchodů

1.1 Banky a bankovní systém

Nejdůležitější podmínkou pro vznik bankovních obchodů je existence bank a bankovního systému. „Bankovním systémem rozumíme souhrn bank působících v určitém teritoriu, zpravidla určité zemi. Funkce a způsob fungování bankovní soustavy je determinován existujícím ekonomickým systémem v dané zemi. Dalšími relevantními faktory ovlivňujícími fungování bankovní soustavy je systém vzájemných vazeb mezi jednotlivými bankami, rozvinutost finančního trhu, měnová stabilita, směnitelnost měny, zapojení do nadnárodních organizací, způsob regulace bank a řada dalších.“¹ Rozeznáváme bankovní systém jednostupňový a dvoustupňový. Bankovní systém jednostupňový je charakteristický neexistencí centrální banky a prováděním veškerých bankovních činností obchodními bankami. Naproti tomu bankovní systém dvoustupňový se vyznačuje oddělením funkcí centrální banky od funkcí bank obchodních, kde centrální banka plní funkci makroekonomickou a obchodní banky zastávají funkce mikroekonomické.

Pojem banky je možno definovat ze dvou základních hledisek, a to z hlediska funkčního vycházejícího z ekonomických funkcí a činností banky, které banka plní a z hlediska právního vycházejícího z legislativy. „Z funkčního hlediska je banka charakterizována jako druh finančního zprostředkovatele, jehož hlavní činnost spočívá ve zprostředkování pohybu finančních prostředků mezi jednotlivými ekonomickými subjekty.“² Za základní funkce banky lze tedy v souladu s výše uvedenou definicí označit finanční zprostředkování, emisi bezhotovostních peněz v podobě záznamů na bankovních účtech a provádění bezhotovostního platebního styku. Právní hledisko je přiblíženo na konci této kapitoly v kontextu platné české legislativy.

¹ DVOŘÁK, P., *Bankovníctví*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1996, 209 stran, ISBN 80-7079-079-2, s. 43.

² REVENDA, Zbyněk; MANDEL, Martin; KODERA, Jan; MUSÍLEK, Petr; DVOŘÁK, Petr; BRADA, Jaroslav. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 3. vydání. Praha: Management Press, 2002. 634 s. ISBN 80-7261-031-7, s. 117.

1.1.1 Bankovní systém v Československu do roku 1989

První rozvoj československého bankovního systému lze datovat do let 1918 až 1919, kdy po rozpadu Rakousko-Uherska došlo k převzetí stávající soustavy obchodních bank a přechodu většiny kapitálu na československé firmy, osoby a instituce. Důležitou roli hrál Bankovní úřad při ministerstvu financí, jenž byl pověřen výkonem funkcí centrálního bankovníctví. V roce 1926 nahradila Bankovní úřad Národní banka československá, která byla vytvořena jako centrální emisní banka.

V důsledku Mnichovské dohody a následující německé okupace došlo v československém bankovním systému k četným změnám. Národní banka československá byla rozdělena na Národní banku pro Čechy a Moravu a na Slovensku vznikla Slovenská národní banka.

Po 2. světové válce se československé bankovníctví v podstatě vrátilo k předválečnému modelu. Dvě národní cedulové banky – Národní banka československá a Slovenská národní banka se už v roce 1945 sloučily v Národní banku československou. Na základě dekretu prezidenta republiky č. 102/1945 Sb. ze dne 20. 10. 1945, o znárodnění akciových bank, byly znárodněny akciové banky a přeměněny na národní podniky. Další kroky k postupnému slučování a společnému vedení bank vyústily ve zřízení Ústřední správy bank.³

V souvislosti s přechodem ekonomiky na centrální řízení, zahájila svou činnost v roce 1950 Státní banka československá, jež vznikla sloučením Národní banky československé, provozních obchodních bank a Poštovní spořitelny. Státní banka československá působila jako centrální emisní banka státu a ústředí veškerého zúčtovacího styku. Vedle těchto funkcí poskytovala provozní úvěry a další operativně bankovní služby státním i družstevním podnikům. Po vzoru většiny ostatních zemí socialistického bloku byl v Československu bankovní systém jednostupňový. Kromě Státní banky československé na území republiky působily: Investiční banka, Živnostenská banka, Česká státní spořitelna, Slovenská státní spořitelna a Československá obchodní banka. Tyto banky však nebyly podnikatelskými subjekty, ale spadaly pod direktivní řízení Státní banky československé.

³ Kolektiv autorů, *Bankovníctví*. 5. přepracované vydání. Praha: Bankovní institut, a.s., 2004. 292 stran, ISBN 80-7265-035-1, s. 10.

Až ve druhé polovině 80. let byla připravena řada změn vedoucích k novému bankovnímu uspořádání. Zejména se jednalo o přípravu institucionálního oddělení centrálního bankovníctví od bankovníctví obchodního, zrušení přímého řízení bank státem a možnosti vzniku nových bank jako soukromých subjektů.

1.1.2 Bankovní systém po roce 1989

Po změně režimu v roce 1989 se socialistický stát transformoval na stát demokratický. Tím se otevřela cesta k přijetí dvou přelomových zákonů, jejichž koncepce se zrodila ve druhé polovině 80. let. Těmito zákony byly zákon č. 158/1989 Sb., o bankách a spořitelnách a zákon č. 130/1989 Sb., o Státní bance československé, který byl později nahrazen zákonem č. 22/1992 Sb., o Státní bance československé. Tyto nově přijaté zákony přinesly nejen zcela nové právní zakotvení bankovní činnosti, ale i změny institucionální. Zejména vytvořily podmínky pro zavedení dvoustupňového bankovního systému, vyčlenění třech nových univerzálních obchodních bank a umožnění vzniku nových obchodních bank ve formě akciových společností nebo družstev.

Bankovní systém v České republice je v současné době dvoustupňový, tvoří ho centrální banka a banky obchodní. Funkci centrální banky zastává Česká národní banka (dále jen ČNB) se sídlem v Praze, zřízená zákonem č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o České národní bance). ČNB je právnickou osobou, která má postavení veřejnoprávního subjektu. Důležitou roli ČNB podtrhuje její nezávislost ve formě nezávislosti personální, institucionální, funkční a finanční.

Cíle ČNB definuje článek 98 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky a § 2 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance jako péči o cenovou stabilitu, tj. udržení nízkoinflačního prostředí v ekonomice. Pokud tím není dotčen její hlavní cíl, ČNB podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu. Hlavní směry činnosti ČNB jsou demonstrativně uvedeny v § 2 odst. 2 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance. Patří mezi ně:

- určování měnové politiky;

- vydávání bankovek a mincí;
- řízení peněžního oběhu, platebního styku a zúčtování bank, poboček zahraničních bank a spořitelních a úvěrních družstev a s tím související péče o jejich plynulost a hospodárnost a snaha o zajištění bezpečnosti, spolehlivosti a efektivnosti platebních systémů a jejich rozvoj;
- výkon dohledu nad osobami působícími na finančním trhu, provádění analýz vývoje finančního systému, péče o bezpečné fungování a rozvoj finančního trhu v České republice a napomáhání ke stabilitě jejího finančního systému jako celku.

Kromě již zmíněných funkcí je ČNB pověřena vedením účtů organizací napojených na státní rozpočet a na základě pověření Ministerstva financí provádí operace související se státními cennými papíry.

Základní právní úpravu postavení obchodních bank v České republice najdeme v zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o bankách), jehož § 1 definuje banku v souladu s příslušnou směrnicí Evropské unie,⁴ jako právnickou osobu se sídlem v České republice, založenou ve formě akciové společnosti, která má oprávnění přijímat vklady od veřejnosti a poskytovat úvěry na základě udělené bankovní licence.

Činnost bank není omezena pouze jen na přijímání vkladů od veřejnosti a poskytování úvěrů. Banka za předpokladu, že je jí to v bankovní licenci povoleno, může vykonávat další typicky bankovní činnosti uvedené v § 1 odst. 3 písm. a) až o) zákona o bankách.

Výše uvedený zákon vymezuje prostředí pro činnosti bank, tzv. bankovní prostředí, tím, že určuje podmínky, za jakých může banka vzniknout a fungovat. Upravuje též postupy a možnosti ČNB při řešení problémů vzniklých v bankách, včetně jejich zániku. Bankovní prostředí je regulováno normativními právními akty nejrůznější právní síly, v nichž jsou konkretizovány některé podmínky pro činnost bank, obecně stanovené v zákoně o bankách.⁵

⁴ Definice vychází ze směrnice Rady ES č. 77/780/EHS o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti úvěrových institucí a jejího výkon, tzv. První bankovní směrnice. Tato byla nahrazena směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES ze dne 20. března 2000 o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu.

⁵ Blíže viz 4. kapitola.

Zákon o bankách prošel od svého vzniku řadou novelizací, které reagovaly zejména na legislativu EU a s ní související harmonizaci právních předpisů a přirozený vývoj bankovního sektoru.

2. Bankovní obchody

2.1 Definice a obsah bankovních obchodů

Banky jsou ve své podstatě specifické podnikatelské subjekty, cílem jejichž činnosti je maximalizace zisku, stejně jako tomu je u většiny ostatních podnikatelských subjektů. Bankovní obchody⁶ bychom mohli chápat jako hlavní náplň a účel bankovní činnosti, tedy jako prostředek k dosažení zisku, vznikající na základě věřitelsko-dlužnického vztahu.

Hlavní obsah bankovních obchodů tvoří soustředování peněžních prostředků, které se uvolňují v důsledku nesouladu mezi přílivem a odlivem peněžních příjmů a důchodů u jednotlivých ekonomických subjektů. Další důležitou složkou bankovních obchodů je úvěrová činnost, při které banky zprostředkovávají časově omezené a úplatné přesuny peněz od věřitelů k dlužníkům, a tím umožňují využití nečinných peněžních prostředků. Dále jde o zprostředkování platebního styku na základě příkazů klientů (ať už hotovostního či bezhotovostního) mezi jednotlivými subjekty hospodářského života, obchodování na peněžních a kapitálových trzích a poskytování dalších finančně úvěrových a poradenských služeb.

2.2 Charakteristické rysy bankovních obchodů

I přes výrazné odlišnosti mezi jednotlivými bankovními obchody, pramenící z jejich různého způsobu využití, je možné najít několik charakteristických rysů, společných všem bankovním obchodům. Těmi jsou: nemateriální (nehmotný) charakter, dualismus a vzájemná propojenost a podmíněnost. Charakteristické rysy bankovních obchodů si dále přiblížíme v následujících subkapitolách.

⁶ V literatuře se u některých autorů setkáváme s pojmem Bankovní produkty, např. DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. 681 s. ISBN 80-7201-515-X. Lze se setkat i s tím, že pojem bankovní obchody je nadřazen pojmu bankovní produkty, např. ŠEVČÍK, Aleš. *Bankovníctví I*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 144 s. Dostupné z WWW: <http://econ.muny.cz/data/PFBANI/KFBAL_dso.pdf>. ISBN 80-210-3649-4, s. 50.

2.2.1 Nemateriální charakter

Nemateriální charakter bankovních obchodů znamená, že pro hodnotu bankovního obchodu jsou rozhodující nemateriální faktory, jež zcela převládají nad materiální složkou bankovních obchodů. Z nemateriálního charakteru plynou pro bankovní obchody tři důležité vlastnosti.⁷

Nejsou skladovatelné, takže není možné jakékoliv předzásobení ze strany banky. S tím souvisí i relativně velký podíl fixních nákladů banky, protože banka musí být denně připravena na uspokojení poptávky klientů.

Mají abstraktní povahu. Z toho vyplývá, že nejsou hmatatelné a viditelné, a proto je pro úspěšnou činnost banky nutná kvalitní poradenská činnost a reklama a s ní ruku v ruce jdoucí propagace bankovních obchodů.

Nejsou patentovatelné, a proto výhody plynoucí z inovovaných bankovních obchodů jsou relativně časově omezeny. Trvají jen do doby, dokud ostatní banky nezareagují na situaci na trhu a nepřizpůsobí svou nabídku konkurenci, protože většinu bankovních obchodů nelze patentově chránit.

2.2.2 Dualismus

Dualismus představuje charakteristický znak většiny peněžních činností včetně bankovních obchodů. Podstatu dualismu tvoří spojení hodnotové a věcné stránky.⁸

Hodnotovou stránku utváří finanční objem jednotlivého bankovního obchodu, např. objem vkladu, úvěru, bankovního převodu atd. Měříme ji v peněžních jednotkách.

Věcná stránka je výsledkem činnosti personálních, technických a materiálních faktorů a lze ji vyjádřit počtem provedených jednotlivých bankovních obchodů, tedy např. počet vkladů, úvěrů, bankovních převodů atd.

⁷ DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. 681 s. ISBN 80-7201-515-X, s. 252.

⁸ KAŠPAROVSKÁ, Vlasta. *Banky a bankovní obchody*. 1. vydání. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2003. 104 s. ISBN 80-7157-652-2, s. 28.

2.2.3 Vzájemná propojenost a podmíněnost

Vzájemná propojenost a podmíněnost „vyplývá na jedné straně z vlastní podstaty jednotlivých obchodů, kdy jeden nemůže fungovat bez druhého. Banka např. nemůže provádět bezhotovostní platební styk, aniž by vedla svým klientům běžné účty. Na druhé straně spočívá tento rys ve vědomém propojování některých obchodů, s cílem nabídnout klientovi lepší služby.“⁹ Jedná se například o automatický přesun prostředků na běžném účtu do výnosnějších forem, pokud stav na účtu přesáhne dohodnutou výši.

Vzájemná propojenost je pro banku důležitá ze dvou hledisek:

Je třeba ji zohledňovat při volbě struktury nabízených obchodů. I přes relativní výhodnost podmínek u určitých bankovních obchodů, by banky nemusely nalézt zájem ze strany klientů, pokud by současně s nimi banka nenabízela související produkty.

Musí se k ní přihlížet také při stanovení cen jednotlivých obchodů. Pokud existuje vázanost u jednotlivých obchodů, lze tuto skutečnost využít pro vyrovnaní finančního přínosu z nich. Jedná se zejména o situace, kdy banka určitý obchod zlevní a používá ho k získání nových klientů.

2.3 Systematizace bankovních obchodů

V odborných publikacích i bankovní praxi se setkáváme s různými hledisky, podle nichž se bankovní obchody klasifikují. Nejčastější přístupy k členění bankovních obchodů jsou založeny na základě jejich odrazu v bilanci banky, dle klientského segmentu, podle právního režimu a z hlediska funkce pro klienta banky.

⁹ REVENDA, Zbyněk; MANDEL, Martin; KODERA, Jan; MUSÍLEK, Petr; DVOŘÁK, Petr; BRADA, Jaroslav. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 3. vydání. Praha: Management Press, 2002. 634 s. ISBN 80-7261-031-7, s. 130.

2.3.1 Systematizace bankovních obchodů podle jejich odrazu v bilanci banky

Jedná se o klasický, v současné době však již poměrně zřídka používaný,¹⁰ přístup k členění bankovních obchodů, jehož podstatou je rozdělení bankovních obchodů podle jejich odrazu v bilanci banky či spojení s jednotlivými položkami účetní rozvahy. Podle toho je dělíme na aktivní, pasivní a neutrální (indiferentní, mimobilanční).¹¹

Aktivní bankovní obchody mají přímou vazbu na aktivní stranu bankovní účetní rozvahy a v obecné podobě představují půjčování peněz. Při těchto obchodech banka vystupuje ve věřitelské pozici a vznikají jí z nich různé pohledávky či vlastnická práva.

Pasivní bankovní obchody souvisejí s položkami na pasivní straně bankovní účetní rozvahy. Prostřednictvím těchto obchodů banka shromažďuje peněžní fondy, tj. zdroje potřebné k svému podnikání. Tyto obchody mění objem i strukturu pasiv.¹² Banka při nich vystupuje v dlužnické pozici a platí věřitelům úrok.

Neutrální bankovní obchody nemají přímý vliv na bankovní bilanci. Banka v nich nevystupuje ani ve věřitelském ani v dlužnickém postavení. Zisk je v nich tvořen jednak kursovými rozdíly, jednak poplatky za obchody a služby.

2.3.2 Systematizace bankovních obchodů podle klientského segmentu

Z hlediska klientské segmentace se můžeme setkat s následujícím členěním bankovních obchodů.

Whosalové bankovní obchody poskytují banky zejména právnickým osobám. Jedná se o kategorii obchodů spojených s vysokými částkami, tzv. obchody ve velkém měřítku.

¹⁰ Banky v současné době používají novou systematizaci bankovních obchodů, která více odpovídá potřebám klientů, blíže viz subkapitola 2.2.4.

¹¹ KAŠPAROVSKÁ, Vlasta. *Banky a bankovní obchody*. 1. vydání. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2003. 104 s. ISBN 80-7157-652-2, s. 29.

¹³ Kolektiv autorů, *Bankovníctví*. 5. přepracované vydání. Praha: Bankovní institut, a.s., 2004. 292 stran, ISBN 80-7265-035-1, s. 34.

Retailové bankovní obchody, jsou takové bankovní obchody, které provádí banky ve velkém počtu objemově relativně malých operací. Cílovou skupinou retailových bankovních obchodů tvoří zejména fyzické osoby, domácnosti a menší firmy.

2.3.3 Systematizace bankovních obchodů podle právního režimu

Podle právního režimu upravujícího jednotlivé bankovní obchody rozeznáváme:

- bankovní obchody v režimu obchodního zákoníku;
- bankovní obchody v režimu občanského zákoníku;
- bankovní obchody v režimu speciálních zákonů.

2.3.4 Systematizace bankovních obchodů podle funkce pro klienty

Systematizace bankovních obchodů podle funkce pro klienty je moderní přístup, který vychází z trendů posledních let, kdy se banky více orientují na potřeby svých klientů. Z tohoto hlediska lze bankovní obchody rozdělit do pěti skupin.¹³ V následujících kapitolách budu využívat toto, k potřebám mé práce upravené, rozdělení bankovních obchodů.

Úvěrové bankovní obchody představují možnost získání finančních prostředků z pohledu klienta založené na úvěrovém principu. Obchodní banky při jejich realizaci tvoří zprostředkující článek mezi půjčovateli a vypůjčovateli.

Depozitní bankovní obchody umožňují klientům finanční investování. Naopak bance z nich plyne možnost získání cizího kapitálu, který může být využit na úvěrovou činnost banky.

Pomocí platebních bankovních obchodů mohou klienti provádět prostřednictvím banky platební a zúčtovací styk.

Bankovní obchody v rámci investičního bankovníctví zahrnují aktivity, které se týkají vydávání, obchodování, analyzování a správy investičních instrumentů. Jde

¹³ DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. 681 s. ISBN 80-7201-515-X, s. 256.

zejména o emisní obchody, obchody na sekundárních trzích, investiční poradenství, investiční analýzy, správu aktiv, finanční inženýrství, depotní obchody a zprostředkování fúzí a akvizic.¹⁴ Kompletní výčet investičních nástrojů a služeb najdeme v zákoně č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.

V rámci bankovních obchodů pokladních a směnářských provádí banky operace s hotovými penězi a nákup a prodej cizí měny za domácí nebo výměnu cizí měny za jinou cizí měnu.

Z důvodu omezeného rozsahu diplomové práce a značné rozsáhlosti tématu, se ve své práci zaměřím na první dvě skupiny bankovních obchodů, tady na úvěrové bankovní obchody a depozitní bankovní obchody.

¹⁴ MUSÍLEK, Petr. *Trhy cenných papírů*. 1. vydání. Praha: Ekopress, s.r.o., 2002. 459 s. ISBN 80-86119-55-6, s. 127.

3. Rizika bankovních obchodů

3.1 Obecná charakteristika rizika bankovních obchodů

Jak jsem již na začátku předchozí kapitoly uvedl, banky jsou specifické podnikatelské subjekty, jejichž základním cílem je maximalizace zisku jako přebytku výnosů nad náklady. Zisk je však s rizikem bankovních obchodů přímo úměrně spojen. Při provádění bankovních obchodů jsou banky vystaveny působení řady různých finančních rizik, která ovlivňují každodenní chod banky a její výsledky hospodářské činnosti. Míra rizika je u jednotlivých druhů bankovních obchodů rozdílná, vyplývá z jejich specifik.

Josef Jílek finanční riziko definuje jako „*potencionální (neočekávanou) finanční ztrátu subjektu, tedy ne-existentjící (očekávanou) realizovanou či nerealizovanou ztrátu, ale ztrátu v budoucnosti, která vyplývá z daného finančního či komoditního nástroje anebo finančního či komoditního portfolia*“.¹⁵

Finanční rizika (celkové riziko) je možno rozdělit na dvě základní skupiny, a to na riziko systémové (systematické) a jedinečné (individuální).¹⁶ V reálné praxi však dochází ke komplikovaným propojením rizika jedinečného a systémového.

V případě systémového rizika se jedná o souhrn faktorů, které jsou dány globálním politickým a ekonomickým prostředím. Jako příklad je možno uvést zákonodárství v daném státě, politické uspořádání v zemi, regulační mechanismy, ale systémové riziko ovlivňuje také mezinárodní politická situace, atd. Jde o riziko vůči bance objektivní, tzn. ochrana banky před systémovým rizikem je poměrně složitá a lze jej omezit jen minimálně.

Jedinečné riziko je svázáno s osobou konkrétního klienta a s obsahem samotného bankovního obchodu. Oproti riziku systémovému se jedná o riziko subjektivní. Banka se může tomuto druhu rizika vyvarovat svou obezřetnou činností,

¹⁵ JÍLEK, Josef. *Finanční rizika*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2000. 640 s. ISBN 80-7169-579-3, s. 15.

¹⁶ POLOUČEK, Stanislav a kol. *Bankovnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 716 s. ISBN 80-7179-462-7, s. 327.

diverzifikací transakcí, vyvažováním rizikovějších obchodů obchody méně rizikovými či vytvářením rezerv.

Mezi nejdůležitější rizika bankovních obchodů patří: úvěrové riziko, tržní riziko, riziko likvidity, operační riziko a obchodní riziko.

Trendem poslední doby, neodmyslitelně patřící k rozvoji bankovníctví, je vznik nových rizik bankovních obchodů. Zároveň se ale zvětšují možnosti banky v zajištění proti případným ztrátám, které s bankovním rizikem souvisí. Důraz banky kladou zejména na správné nastavení vnitřního řídicího a kontrolního systému, který bankám zabezpečuje soustavné řízení podstupovaných rizik.

3.2 Jednotlivé druhy rizik bankovních obchodů

3.2.1 Úvěrové riziko

Samotné banky tento druh rizika považují za nejdůležitější, neboť je spojován zejména s poskytováním úvěrových obchodů, které tvoří velkou část bankovních operací a v bilanci banky představují objemově největší položku. Úvěrovým rizikem rozumíme „riziko ztráty banky vyplývající ze selhání smluvní strany tím, že nedostojí svým závazkům podle podmínek smlouvy, na základě které se banka stala věřitelem smluvní strany.“¹⁷ Tyto závazky nevyplývají jen z úvěrových aktivit banky, ale i z cenných papírů, obchodních a investičních aktivit, platebního styku, poskytnutých záruk atd. Projevy rizika jsou změnou zisku banky, protože banka vytváří opravné položky a důsledek rizika má vliv na likviditu banky. Zdroje úvěrového rizika mohou být, jak na straně banky, tak mimo banku. Rozlišujeme tedy interní příčiny (souvisí s vlastním rozhodnutím banky) a externí příčiny (jsou dány ekonomickým či politickým vývojem, na jejich vznik nemá banka žádný vliv).¹⁸ Úvěrové riziko se skládá ze dvou složek, a to z rizika nesplnění závazku druhou stranou, které vyplývá

¹⁷ Opatření ČNB č. 2/2004 Sb., k vnitřnímu řídicímu a kontrolnímu systému banky

¹⁸ REVENDA, Zbyněk; MANDEL, Martin; KODERA, Jan; MUSÍLEK, Petr; DVOŘÁK, Petr; BRADA, Jaroslav. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 3. vydání. Praha: Management Press, 2002. 634 s. ISBN 80-7261-031-7, s. 127.

z pravděpodobnosti vzniku ztráty z dané transakce a inherentního rizika obchodu, jež je dáno určením velikosti potencionální ztráty při nesplnění závazku klientem.

Pro bankovní obchody a tedy pro celé bankovní podnikání hraje klíčovou roli identifikace úvěrového rizika, snaha o jeho eliminaci a zajištění proti němu. Pokud se zaměříme na poskytování úvěrů, měla by je banka poskytovat pouze takovým klientům, u kterých je dostatečně velká pravděpodobnost, že je budou splácet podle podmínek stanovených ve smlouvě. Pro ověření klienta si banka provede tzv. scoring a zjistí tak bonitu klienta. Důležitým faktorem pro ohodnocení klienta je také odhad klientovi disciplíny na základě jeho předchozí platební morálky. K tomu bance napomáhají úvěrové registry, jejichž prostřednictvím si banky vzájemně vyměňují informace o důvěryhodnosti, platební morálce a bonitě svých klientů.

Úvěrové registry představují efektivní nástroj k řízení úvěrového rizika. Mohou být ryze negativní (obsahují jen informace o porušení závazku) či pozitivní (ty kromě informací o nesplácejících klientech obsahují kompletní platební profil klienta včetně pozitivní historie jeho splácení). Jedinými bankovními úvěrovými registry v České republice jsou Centrální registr úvěrů¹⁹ a Bankovní registr klientských informací. Kromě bankovních registrů působí v České republice také dva nebankovní registry, a to Nebankovní registr klientských informací a SOLUS. Při výměně dat v rámci bankovního registru se nejedná o porušení bankovního tajemství, což vyplývá přímo z § 38a zákona o bankách. Výměna informací mezi bankovním a nebankovním registrem je možná jen na základě souhlasu klienta, jinak by šlo o porušení bankovního tajemství. Kromě výše uvedených čtyř oficiálně uznávaných registrů existuje Centrální registr dlužníků České republiky (CERD). Jedná se o projekt soukromého informačního systému, s nímž žádné významnější finanční instituce nespolupracují. Jím vydaná potvrzení o bezdlužnosti klienta nejsou finančními institucemi uznávána.

Úvěrové riziko má významný vliv na ochotu banky poskytovat úvěry a podmiňuje rozhodování banky, komu je poskytnout a komu nikoliv.

¹⁹ Centrální registr úvěrů, vedený ČNB, je obligatorní úvěrový registr. Všechny banky působící v české republice mají podle zákona povinnost předávat stanovené údaje do registru. V tomto registru jsou shromážděny informace o právnických osobách (firmách) a podnikatelích. Naproti tomu Bankovní registr klientských informací je určen pro klienty – fyzické osoby.

3.2.2 Tržní riziko

Pojem tržní riziko se používá pro označení rizika ztráty banky vyplývající ze změn cen, kurzů a sazeb na finančních trzích. Tyto změny cen poté způsobují změnu hodnoty pohledávek i závazků v bilanci banky. Při nepříznivých změnách může banka realizovat značnou finanční ztrátu. Tržní riziko v sobě zahrnuje:²⁰

Úrokové riziko, jež vzniká v důsledku změn tržních úrokových sazeb a jejich dopadu na zisk. Dotýká se zejména nástrojů citlivých na změny úrokové míry. Úrokovými sazbami banky úročí svá aktiva i pasiva, úrokové sazby u aktiv a pasiv ale zpravidla nemají stejnou výši. U aktiv jsou úrokové sazby vyšší a u pasiv nižší. Díky tomuto rozdílu banky dosahují zisku. V průběhu času se však úrokové sazby mohou měnit, což má za následek změnu úrokové marže.²¹ U dlouhodobých úvěrů, u kterých hrozí úvěrové riziko nejvíce, se proti němu banky zajišťují změnou úrokových sazeb v průběhu doby splatnosti úvěru. Tento jev se nejvíce projevuje u hypotečních úvěrů, u kterých banky motivují klienty k různé době fixace, podle předpokladů, jak se bude situace s úrokovými mírami na trhu vyvíjet. Pro odstranění úrokového rizika by bylo ideální, pokud by si banka svá aktiva a pasiva upravila takovým způsobem, že by byla proti změnám úrokových sazeb imunní. To by nastalo v případě maximálního spojení úroků na aktiva a úroků na pasiva. V praxi dochází k zajištění úrokového rizika pomocí finančních derivátů. Blízké úrokovému riziku je měnové riziko.

V případě měnového rizika se jedná o druh tržního rizika, vznikající změnou kurzu jedné měny vůči jiné měně. O tom, zda díky měnovému riziku dosáhne banka ztráty nebo zisku rozhoduje vhodná skladba aktiv a pasiv. Pokud banka drží cizoměnová aktiva, je pro ni výhodné, pokud kurz této měny roste. U cizoměnových pasiv je tomu naopak. Změna kurzů jednotlivých měn vyvolává reakci ze strany klientů, kteří mají v těchto měnách uloženy své dočasně volné prostředky. Vzhledem k tomu, že změna kurzu s sebou často nese zájem klientů o výběr uložených prostředků, musí banka udržovat dostatečnou likviditu i v cizích měnách. Jedná se o tzv. devizovou likviditu. Pokud by tomu tak nebylo, mohl by zvýšený zájem o výběry dostat banku do

²⁰ JÍLEK, J. *Finanční rizika*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2000. 640 s. ISBN 80-7169-579-3, s. 16 – 17.

²¹ Úroková marže je rozdíl mezi úrokovými výnosy a úrokovými náklady.

potíží s likviditou. Stejně jako u úrokového rizika představuje vhodná struktura aktiv a pasiv ideální ochranu před nepříznivými vlivy způsobenými měnovým rizikem.

U akciového rizika jde o riziko plynoucí ze změn cen akcií, změny volatility cen akcií, změny cenových indexů mezi různými akciemi a změny dividend.

Poslední kategorii tržního rizika tvoří komoditní riziko, související se změnou cen komodit, změnou volatility²² cen komodit, změnou cenových vztahů mezi různými komoditami a změnou vztahu mezi spotovými²³ a forwardovými²⁴ cenami komodit.

3.2.3 Riziko likvidity (likviditní)

„Likviditou banky rozumíme schopnost banky dostát v každém okamžiku svým splatným závazkům, zejména schopnost kdykoliv vyplatit v požadované formě splatné vklady klientů, resp. provést platbu z účtu podle příkazu klienta.“²⁵ Příčiny rizika likvidity tkví v rozdílné splatnosti aktiv a pasiv. Rizikem likvidity rozumíme takové riziko, při němž banka ztratí schopnost plnit své finanční závazky v čase jejich splatnosti anebo nebude schopná financovat svá aktiva. Bance vznikají ztráty tehdy, pokud z důvodu zabezpečení likvidity musejí být aktiva prodána za méně, než byla jejich pořizovací cena či pokud musí být volné prostředky nakoupeny za vysokou cenu na poslední chvíli. Vyplývá tedy z proměnlivosti výnosů, které jsou výsledkem způsobu uspokojování poptávky po likviditě. Riziko likvidity závisí více než ostatní rizika na důvěře klientů v banku.

Velmi důležitý faktor ovlivňující bankovní podnikání tvoří propojení mezi rizikem likvidity a úvěrovým rizikem. Pokud se jedná o úvěry bez problémů se splácením, mají na likviditu vliv ohledně doby splatnosti. V případě, že se ale objeví problémy se splatností, dochází tím k narušení postupné přeměny nelikvidního aktiva (úvěru) na likvidní aktivum (hotovost získaná za splácení úvěru). Banky se tomuto

²²Volatilita označuje míru kolísání hodnoty aktiva nebo jeho výnosové míry. Vyjadřuje míru rizika do určitého aktiva.

²³ Spot - dohoda o koupi či prodeji aktiva v současnosti, standardním datem vyřízení transakce (datum hodnoty) dva obchodní dny po datu zahájení transakce.

²⁴Forward - druh finančního derivátu, jde o dohodu mezi dvěma stranami o koupi nebo prodeji určitého aktiva v určitý čas v budoucnosti za určitou cenu stanovenou v současnosti.

²⁵ REVENDA, Zbyněk; MANDEL, Martin; KODERA, Jan; MUSÍLEK, Petr; DVOŘÁK, Petr; BRADA, Jaroslav. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 3. vydání. Praha: Management Press, 2002. 634 s. ISBN 80-7261-031-7, s. 129.

negativnímu jevu snaží bránit pomocí tvorby odhadů reálné hodnoty portfolia úvěru za pomoci tzv. očekávané míry nesplácení, která je tvořena na základě charakteristických rysů klienta. Těmi mohou být: obor podnikání klienta, charakteristika společnosti, příjmy v minulosti, současná finanční situace a výhled do budoucna, atd. Tato metoda předchází vlastnímu poskytnutí úvěru a rezervy kryjící případné nesplácení jsou tvořeny preventivně i v případě, že problémy se splácením ve skutečnosti nenastanou.²⁶

3.2.4 Operační (provozní) riziko

Tento druh rizika zahrnuje ztráty banky vlivem nedostatků či selhání vnitřních procesů, lidského faktoru nebo systémů či riziko ztráty banky vlivem vnějších událostí, včetně rizika ztráty banky v důsledku porušení či nenaplnění právní normy.²⁷ Operační riziko souvisí zejména s úkony prováděnými za účelem provozování a udržování chodu banky, ale také s jednáním lidí z vnějšího prostředí banky (krádeže, podvody, vandalismus). Kromě lidského jednání k této skupině patří také například ztráty způsobené vlivem živelních pohrom. Trendem poslední doby, související s vývojem techniky, je přesun těžiště rizika z manuálních procesů do selhání informačních systémů a technologií. Důležitou rolí v řízení operačního rizika hraje pojištění, které může zmírnit negativní následky operačního rizika.

3.2.5 Obchodní riziko

Obchodní riziko zahrnuje sedm druhů rizik.²⁸ Jedná se o:

Riziko právní, které představuje riziko ze ztráty způsobené nedodržením právních podmínek obchodního partnera či z právní neprosaditelnosti kontraktu.

Riziko změny úvěrového hodnocení, jež spočívá v riziku ztráty ze ztížení možnosti získat nutné peněžní prostředky za akceptovatelné náklady.

²⁶ Tím se tvorba odhadů reálné hodnoty portfolia úvěru za pomoci tzv. očekávané míry nesplácení liší od klasifikace pohledávek a tvorby opravných položek, která nastává až poté, co vzniknou problémy se splácením.

²⁷ Opatření ČNB č. 2/2004 k vnitřnímu řídicímu a kontrolnímu systému banky

²⁸ JÍLEK, J. *Finanční rizika*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2000. 640 s. ISBN 80-7169-579-3, s. 95 – 96.

Riziko měnové konvertibility představuje druh rizika, které může vzniknout v důsledku nemožnosti směny jedné měny na druhou v důsledku změny politických či ekonomických okolností.

Riziko daňové může být způsobeno změnami v daňových zákonech či nepředvídatelným zdaněním.

U rizika pohromy jde o riziko potenciální ztráty na základě války, přírodní katastrofy, krachu finančního systému apod.

Riziko reputační je chápáno jako riziko ztráty v důsledku ztráty reputace na finančním trhu.

Posledním druhem spadajícím pod obchodní riziko je riziko regulační, které chápeme jako riziko ztráty plynoucí z nemožnosti splnit regulační opatření a z chybného předvídání budoucích regulačních opatření.

4. Bankovní regulace a dohled

S riziky bankovních obchodů a jejich řízení úzce souvisí bankovní regulace a dohled. Bankovníctví patří mezi odvětví s nejvyšší mírou regulace. Obecným důvodem a cílem bankovní regulace a dohledu je zajistit stabilitu bankovního sektoru, a tím napomáhat k dosažení stability celého finančního sektoru. Další důvody, rozvíjející obecný důvod, regulace a dohledu činnosti bank a tedy bankovních obchodů spátrují v nutnosti podpory bezpečnosti, důvěryhodnosti a efektivnosti bankovního systému, v omezení informační asymetrie a morálního hazardu, a také v ochraně klientů před nadměrnou rizikovostí či možnými podvody.

Bankovní regulací rozumíme „*koncipování a prosazování podmínek, pravidel a rámce činnosti bankovních institucí v dané ekonomice.*“²⁹ Jinými slovy tedy stanovení pravidel, které upravují vznik, činnost, působnost a zánik bankovních institucí v dané ekonomice. Naproti tomu v případě bankovního dohled jde o „*kontrolu a dodržování nastavených pravidel a následné uplatňování sankcí, s cílem upevnit peněžní a tržní disciplínu a zvyšovat kvalitu řízení finančních procesů a rizik z nich vyplývajících.*“³⁰

V praxi jsou oba termíny často zaměňovány, je možné se setkat i s názorem, že bankovní regulace je podmnožinou pojmu bankovní dohled. Ve skutečnosti se však navzájem doplňují. Největší rozdíl mezi nimi spátrují v tom, že bankovní regulace je ve své podstatě preventivní činnost a bankovní dohled se oproti tomu zaměřuje na následnou kontrolu, zjišťování případných nedostatků a jejich odstranění. Bankovní dohled může nastoupit až poté, co jsou bankovní regulací stanovena pravidla pro činnost bank, jejichž dodržování může bankovní dohled kontrolovat.

Z výše uvedených důvodů se v současné době jeví bankovní regulace a dohled jako nenahraditelná součást dohledu nad finančním trhem. Otázkou však zůstává, do jaké míry by měla zasahovat do podnikání bank. Více regulatorně uvolněně bankovní prostředí by mělo za následek očištění bankovního systému od nestabilních bank. S tím by však na druhé straně mohla souviset budoucí nedůvěra poškozených klientů v celý

²⁹ REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozš. vyd. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1, s. 119.

³⁰ NEHYBOVÁ, Marta. *Regulace a dohled nad bankami*. Brno: Nakladatelství a vydavatelství Miroslav Nehyba, 1999. 110 s. ISBN 80-902645-5-7, s. 6.

bankovní sektor, což by mohlo vést až k jeho destabilizaci. Proto by při jakékoliv úpravě míry bankovní regulace a dohledu měl být brán zřetel zejména na její dopady.

Soustavu bankovní regulace a dohledu tvoří čtyři základní pilíře vycházející ze zákona o České národní bance, vyhlášek ČNB a ze zákona o bankách. Jedná se o systém povinností, které musí specifický podnikatelský subjekt naplňovat k tomu, aby se mohl stát bankou a toto postavení si i udržel. Těmito čtyřmi pilíři jsou: podmínky vstupu do bankovníctví, základní povinnosti bank, povinné pojištění vkladů v bankách a úvěry věřitele poslední instance.³¹

Dohled nad činností bank v ČR vykonává podle platné legislativy ČNB na základě kompetenčního ustanovení § 25 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. Toto ustanovení navazuje na § 1 odst. 1 a § 44 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance.

V následujících subkapitolách se zaměřím především na regulatorní opatření a jejich vliv na bankovní obchody. Kromě nich vykonává ČNB návaznou dohledovou činnost nad bankami ve formě dohledu na dálku či dohledu na místě. V případě zjištění nedostatků v činnosti subjektů, nad nimiž vykonává dohled, také ukládá opatření k nápravě, popřípadě i sankce.

4.1 Podmínky vstupu do bankovníctví

Aby se žádající subjekt stal součástí bankovního systému a mohl podnikat jako banka, musí splnit několik vstupních podmínek nutných pro získání bankovní licence.³² Ta umožňuje provozování bankovních činností. Právní nárok na udělení licence neexistuje, takže splnění všech předepsaných podmínek neznamená automatické udělení licence.

Po vstupu ČR do Evropské unie se i na našem území uplatňuje princip jednotné licence, tzv. společného pasu. Jednotná licence umožňuje bankám se sídlem na území členského státu Evropské unie vykonávat svou činnost prostřednictvím poboček na území jiného členského státu, bez toho aniž by museli získávat bankovní licenci

³¹ REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozš. vyd. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1, s. 122.

³² Někdy nazývané též jako kritéria autorizace, viz BAKEŠ, Milan; KARFÍKOVÁ, Marie; KOTÁB, Petr; MARKOVÁ, Hana a kolektiv. *Finanční právo*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 576 s. ISBN 978-80-7400-801-6, s. 53.

hostitelské země. Jedinou podmínku pro výkon činnosti prostřednictvím poboček představuje dodržení informačního postupu. Ten spočívá v povinnosti banky, jež hodlá založit pobočku na území jiného členského státu, informovat o tom orgán dohledu domovského státu. Výkon dohledu nad pobočkou banky zůstává až na několik výjimek v působnosti orgánu dohledu domovského státu.

Základní předpoklad pro udělení bankovní licence patří v náležité finanční způsobilosti banky. Zákon požaduje, aby výše základního kapitálu banky činila minimálně 500 000 000 Kč, a minimálně v této výši musí být splacen.³³ Původ základního kapitálu a jeho vhodná skladba musí být v žádosti o udělení bankovní licence doložen.

Neméně důležitý je požadavek na lidský faktor. Osoby navrhované do výkonných řídicích funkcí, s nimiž je spojena pravomoc a odpovědnost musí mít dostatečné vlastnosti. Těmi rozumíme odbornou způsobilost, důvěryhodnost a dostatečnou zkušenost.

Další podmínku představuje zabezpečení technických a organizačních předpokladů pro výkon navrhovaných činností banky a vytvoření obchodního plánu. Posuzuje se také funkční a řídicí systém banky, jehož zásady určují způsob řízení a vymezení odpovědnosti jednotlivých úrovní řízení. Těmto systémům se věnuje také vyhláška č. 281/2008 Sb., o některých požadavcích na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, kterou se stanoví některé požadavky na řídicí a kontrolní systém bank v této oblasti. Dále jsou sledovány technické a organizační předpoklady pro výkon navrhovaných činností banky, průhlednost skupiny osob s úzkým propojením s bankou apod.³⁴

4.2 Základní povinnosti bank

Nepostradatelnou součástí bankovní regulace a dohledu tvoří stanovení a prověřování základních povinností bank. Tyto povinnosti postihují všechny oblasti bankovní činnosti. Za základ pro stanovení povinností považují ustanovení § 12 odst. 1

³³ § 4 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách

³⁴ Kompletní výčet podmínek nutných pro udělení bankovní licence najdeme v § 4 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách.

zákona o bankách, který bankám ukládá povinnost postupovat při výkonu své činnosti obezřetně. Tím je myšleno zejména provádět obchody způsobem, který nepoškozuje zájmy jejich vkladatelů z hlediska návratnosti jejich vkladů a neohrožuje bezpečnost a stabilitu banky.

Povinnost bank postupovat obezřetně při výkonu své činnosti konkretizuje ČNB, která má jako orgán bankovního dohledu v této sféře výsostné postavení. Děje se tomu tak pomocí vyhlášek a opatření ČNB, kterými stanoví rámec obezřetného chování. V současné době je pro tuto oblast stěžejní vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry ve znění vyhlášky č. 282/2008 Sb. a vyhlášky č. 380/2010 Sb. (dále jen Vyhláška o pravidlech obezřetného podnikání bank).

Mezi základní povinnosti (pravidla) bank podle ČNB patří kapitálová přiměřenost, přiměřenost likvidity, úvěrová angažovanost, poskytování informací, kapitálová účast banky na jiných právnických osobách a ochrana před nelegálními praktikami.

4.2.1 Kapitálová přiměřenost

V souvislosti s kapitálovou přiměřeností musím nastínit další druh rizik bankovních obchodů, který jsem v kapitole věnované bankovním rizikům záměrně neuvedl a jímž je kapitálové riziko. Jde o riziko nedostatečné výše vlastního kapitálu banky, který není s to, pokrýt ztráty banky způsobené ostatními riziky. Proto je velmi důležitou povinností v rámci bankovního podnikání požadavek na kapitálovou přiměřenost bank. Základní myšlenkou kapitálové přiměřenosti je, že veškeré potencionální ztráty banky v budoucnosti, spojené s dnešními riziky, by měly být pokryty vnitřními zdroji společnosti a ne vkladateli.

„Kapitálová přiměřenost je normativně vyjádřena jako určitý závazný poměr kapitálu banky ke kapitálovým požadavkům, tj. k požadovaným krytím podstupovaných rizik kapitálem (tato rizika mohou mít úvěrový, tržní nebo operační čili provozní

charakter).³⁵ Tato definice kapitálové přiměřenosti plně odpovídá ustanovení § 12a odst. 1 zákona o bankách, který stanoví povinnost bank udržovat takovou minimální výši kapitálu, která odpovídá rizikům, kterým je banka při svém podnikání vystavena.

Přelomovým dokumentem pro oblast kapitálové přiměřenosti je Nová basilejská dohoda (Mezinárodní konvergence kapitálových opatření a kapitálových standardů), veřejnosti známá pod pojmem Basel II. Ta byla přijata Basilejským výborem pro bankovní dohled a má charakter nezávazného doporučení. Pravidla a zásady Basel II. byly transformovány do legislativy Evropského společenství směrnicemi Evropského Parlamentu a Rady 2006/48/ES o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu a 2006/49/ES o kapitálové přiměřenosti investičních podniků a úvěrových institucí. Dokument Basel II. mimo jiné po bankách požaduje, aby disponovaly dostatkem kapitálu nejen na pokrytí úvěrového a tržního rizika, ale i na pokrytí operačního rizika, čímž reaguje na rychlý rozvoj informačních technologií a rizika z toho vyplývajícího.³⁶

Výhodou nového konceptu je volnost bank při výběru metody výpočtu kapitálových požadavků, které odpovídají rizikovému profilu dané banky. Banky se mohou vydat cestou standardizovaných metod anebo zavedením vlastních interních metod. Kapitálové požadavky se stanovují odděleně k jednotlivým kategoriím aktiv (zejména poskytnutým úvěrům), k některým kategoriím pasiv a podrozvahových položek.

Do českého právního řádu byla nová pravidla kapitálové přiměřenosti transponována zákonem č. 120/2007 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti se stanovením kapitálových požadavků na banky, spořitelny a úvěrní družstva, obchodníky s cennými papíry a na instituce elektronických peněz. Požadavky na kapitálovou přiměřenost jsou konkretizovány ve čtvrté části vyhlášky o pravidlech obezřetného podnikání bank.

Od 1. 1. 2011 platí nová pravidla nazvaná Basel III., která reagují na nedávnou krizi finančního sektoru s cílem snížit pravděpodobnost krizí a posílit odolnost a spolehlivost bankovního sektoru v zájmu klientů a dlouhodobého udržitelného

³⁵ BAKEŠ, Milan; KARFÍKOVÁ, Marie; KOTÁB, Petr; MARKOVÁ, Hana a kolektiv. *Finanční právo*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 576 s. ISBN 978-80-7400-801-6, s. 486.

³⁶ POLOUČEK, Stanislav a kol. *Bankovníctví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 716 s. ISBN 80-7179-462-7, s. 286.

ekonomického růstu. Nová pravidla přináší požadavek na vyšší kvalitu kapitálu, vytváření kapitálových rezerv v období nadbytku (tzv. kapitálové polštáře), kladou důraz na lepší pokrytí rizik a definování minimálních standardů pro řízení likvidity.³⁷ Zavádění nových pravidel do praxe je naplánováno na roky 2013 až 2018.

Požadavky na kapitálovou přiměřenost mají vliv na cenu některých peněžně úvěrových obchodů. Cílem obchodních bank je maximalizace zisku, k čemuž napomáhá co nejmenší objem vlastního kapitálu vůči objemu poskytnutých úvěrů. Aby banky vyhověly požadavkům kapitálové přiměřenosti, musí si pro určité druhy úvěrových obchodů vytvářet položky ke krytí případných ztrát vyplývajících z rizik bankovních obchodů. Tuto skutečnost si banky kompenzují zvýšením cen některých peněžních úvěrových obchodů.³⁸

4.2.2 Přiměřenost likvidity

Likviditou zjednodušeně rozumíme schopnost banky dostát svým splatným závazkům. Vychází ze základní funkce banky jako finančního zprostředkovatele, jež usměrňuje tok finančních prostředků mezi subjekty s přebytkem finančních prostředků a subjekty s jejich nedostatkem. Pokud je likvidita banky nějakým podstatnějším způsobem narušena, vyvolává tato situace nedůvěru ze strany klientů, což může vést až k destabilizaci banky. Podstatný je vztah mezi aktivy a pasivy z hlediska jejich splatnosti. Aby bylo v silách banky tuto schopnost zajistit, je nutné, aby banka disponovala dostatečným objemem vysoce likvidních aktiv. S vysokou likviditou aktiv však souvisí jejich pro banku nízká výnosnost, což není pro banku z pohledu ziskovosti přínosné. Proto je důležité najít vhodný poměr mezi zachováním likvidity a ziskovostí banky (rentability).

§ 14 zákona o bankách zakotvuje obecnou povinnost bank udržovat trvale svou platební schopnost. Konkretizaci této povinnosti najdeme ve vyhlášce o pravidlech obezřetného podnikání bank, ve které je zejména kladen důraz na vytvoření a dodržování vlastní strategie řízení likvidity.

³⁷ LAUŠMANOVÁ, Monika. *Bankovnictví.ihned.cz* [online]. 2011-02-18 [cit. 2011-03-09]. Basel III může pozitivně ovlivnit řízení bank. Dostupné z WWW: <<http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-50251200-basel-iii-muze-pozitivne-ovlivnit-rizeni-bank>>.

³⁸ Viz též subkapitola 4.2.3 úvěrová angažovanost

Požadavek na přiměřenost likvidity banky v jejich podnikání omezuje. Banky hospodaří převážně s cizími prostředky a jejich činnost spočívá v tom, že přijímají vklady od klientů a ty pak přeměňují na různé formy aktiv. Z rozdílu cen jednotlivých bankovních obchodů plyne bance zisk. Všechna aktiva mají různou dobu splatnosti, takže trvá odlišnou dobu, než se z nich peněžní prostředky navrátí. Naproti tomu vklady klientů jsou nejčastěji krátkodobé. Proto, aby banky předešly problémům s likviditou, musí plánovat a odhadovat budoucí vývoj na základě minulých zkušeností. Mohou však nastat určité situace, které banka nemůže dopředu predikovat. Z toho důvodu jsou pro banku důležité, kromě kvalitního plánování, rezervy na nečekané výdaje ve formě pokladní hotovosti, zůstatky u jiných bank a dalších vysoce likvidních aktiv, které je možno v případě potřeby rychle přeměnit na peníze. Zejména jde o cenné papíry, které kromě zajištění likvidity, přináší bance zisk. Tyto rezervy však zmenšují objem aktiv, která by banky mohly svým klientům poskytnout, což logicky vede ke snížení zisku.

4.2.3 Úvěrová angažovanost

Podstatou úvěrové angažovanosti je úprava maximální přípustné výše bankovních pohledávek a podrozvahových položek ve vztahu k určitému klientovi poměřovaný k celkovému kapitálu banky. Cílem úvěrové angažovanosti je zabezpečit diverzifikaci aktiv a předejít nebo omezit ztrátám způsobeným platební neschopností jednoho klienta a omezit tak případné ztráty vkladatelů. Jde tedy odstranění nebezpečí plynoucí z koncentrace úvěrového rizika.

Základem právní úpravy úvěrové angažovanosti tvoří § 13 zákona o bankách, který bankám ukládá povinnost dodržovat pravidla, která omezují výši aktiv a podrozvahových položek vůči osobě nebo skupině osob v závislosti na kapitálu na individuálním základě.

Výše uvedené ustanovení se odráží ve vyhlášce o pravidlech obezřetného podnikání bank, kterou je bankám stanoven limit pohledávek ve vztahu k jednomu klientovi, skupině propojených klientů, akcionářům, vedení, zaměstnancům, pobočkám a ovládaným společností.

S úvěrovou angažovaností v širším smyslu souvisí klasifikace pohledávek. Smyslem klasifikace pohledávek je posoudit rizikovost jednotlivých úvěrových

obchodů z hlediska schopnosti dlužníků splnit svůj závazek a vytvořit nejméně ve stanovené výši opravné položky, které slouží k pokrytí rizik souvisejících s danou pohledávkou. Schopnost dlužníků splatit svůj závazek se posuzuje podle prodlení ve splátkách a dle dřívější platební morálky dlužníka. Na základě toho dělíme pohledávky na standardní (prodlení do 30 dnů), sledované (do 90 dnů), nestandardní (do 180 dnů), pochybné (do 360 dnů) a ztrátové (nad 360 dnů).³⁹ Sledované, nestandardní, pochybné a ztrátové pohledávky jsou označovány jako pohledávky klasifikované. U nich mají banky povinnost vytvářet opravné položky. Koeficient pro tvorbu opravných položek se liší u každé kategorie pohledávek.

Základem právní úpravy je zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění daně z příjmu, ve znění pozdějších předpisů a vyhláška o pravidlech obezřetného podnikání bank.

Nutnost klasifikace pohledávek se v bankovní praxi odráží v poklesu objemu poskytovaných úvěrů a zvýšení jejich cen. Hlavním příčinou tohoto jevu je obava bank ze vzniku nových klasifikovaných úvěrů a potřeby tvorby rezerv na tyto úvěry. Z toho důvodu se zmenšuje objem peněžních prostředků, které by za jiných okolností mohla banka poskytnout svým klientům prostřednictvím úvěrových bankovních obchodů.

4.2.4 Poskytování informací

Povinnost banky poskytovat požadované informace orgánům bankovního dohledu představuje základní předpoklad pro výkon dohledu nad bankami. Informační povinnost obsahuje dvě základní roviny. První je poskytování informací orgánu dohledu a druhou rovinou představuje plnění informačních povinností vůči veřejnosti. Poskytování informací souvisí s asymetrií informací,⁴⁰ která k bankovnímu sektoru neodmyslitelně patří.

³⁹ DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. 681 s. ISBN 80-7201-515-X, s. 229.

⁴⁰ Asymetrií informací rozumíme stav, kdy jedna strana transakce má více nebo kvalitnější informace než strana druhá.

Poskytování informací zakotvuje § 11a zákona o bankách, jež stanoví bance povinnost uveřejňovat základní údaje o sobě, o složení akcionářů, struktuře konsolidačního celku, jehož je součástí, a o své činnosti a finanční situaci.

V souvislosti s poskytováním informací orgánu dohledu jsou povinnosti banky konkretizovány ve vyhlášce o pravidlech obezřetného podnikání bank a v Opatření České národní banky č. 3 ze dne 13. října 2010, kterým se mění Opatření České národní banky č. 2 ze dne 30. listopadu 2009, o předkládání výkazů bankami a pobočkami zahraničních bank České národní bance.

Část sedmá vyhlášky o pravidlech obezřetného podnikání bank naproti tomu stanoví povinnosti v oblasti plnění informační povinnosti vůči veřejnosti tím, že stanoví obsah údajů určených k uveřejnění, periodicitu a lhůty uveřejňování informací, způsob uveřejňování údajů, strukturu uveřejňovaných údajů a obsah údajů ověřovaných auditorem.

4.2.5 Kapitálová účast banky na jiných právnických osobách

Cílem stanovení limitů kapitálové účasti na jiných právnických osobách, je zabránit závislosti banky na negativním hospodaření jiné právnické osoby. Právní úprava kapitálové účasti se soustřeďuje v § 17 a násl. zákona o bankách.

Zákon rozlišuje kvalifikovanou účast banky⁴¹ na jiných právnických osobách a výkon kontroly bankou nad jinou právnickou osobou, což jsou situace, ve kterých banka vystupuje v aktivní roli. A naproti tomu nabývání kvalifikované účasti na bance, kdy se banka dostává do role pasivního subjektu. Zákon o bankách upravuje tyto situace pomocí stanovení zákonných pravidel. Smyslem těchto zákonných omezení je ochránit zájmy vkladatelů.

⁴¹ Legální definici kvalifikované majetkové účasti podává § 17a odst. 3 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, který ji definuje jako přímý nebo nepřímý podíl na základním kapitálu nebo hlasovacích právech osoby nebo jejich součet, který představuje alespoň 10 %, nebo umožňuje uplatňovat významný vliv na její řízení.

4.2.6 Ochrana před nelegálními praktikami v bankovním sektoru

Jedním z cílů bankovní regulace a dohledu je bránit nelegálním praktikám v bankovní sféře, to znamená minimalizovat možnost vzniku rizik s nimi spojených. Nelegální praktiky mohou mít za následek ohrožení bezpečnosti a důvěryhodnosti celého bankovního systému v zemi.

Mezi nejrozšířenější nelegální praktiky patří legalizace výnosů z trestné činnosti, tzv. praní špinavých peněz,⁴² podvodné jednání managementu banky a insider trading. V případě insider tradingu jde o využití (zneužití) ostatním subjektům nedosažitelných informací, které se týkají téměř výlučně nákupu a prodeje cenných papírů a při úvěrových obchodech. Tím dochází k nedostatečné ochraně investorů a k manipulování trhem.

Pro oblast legalizace výnosů z trestné činnosti je stěžejní zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů, který zapracovává příslušné předpisy Evropských společenství.⁴³ Zákon vymezuje okruh potenciálně podezřelých finančních transakcí, vyjmenovává subjekty, které mají povinnost transakce vyhodnocovat, a stanovuje postupy pro případ zjištění podezřelé transakce. V provádění jednotlivých povinností doplňuje zákon vyhláška č. 281/2008 Sb., o některých požadavcích na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů.

Opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti přinesla do bankovního práva a samotných bankovních obchodů řadu změn. Těmi nejvýznamnějšími bylo podle mého názoru zrušení anonymních vkladních knížek, zákaz vedení anonymních účtů v bankách, zabránění anonymnímu ukládání peněz na účty a zejména opatření bank v podobě ověřování a identifikace osob při zakládání účtů a při obchodech přesahujících hranici 1000 eur. S těmito povinnostmi souvisí následný monitoring podezřelých

⁴² Praním špinavých peněz rozumíme jednání sledující zastření nezákonného původu peněz s cílem vzbudit dojem, že se jedná o peníze nabyté legálně.

⁴³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES ze dne 26. října 2005 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu. Směrnice Komise 2006/70/ES ze dne 1. srpna 2006, kterou se stanoví prováděcí opatření ke směrnici Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES, pokud se jedná o definici „politicky exponovaných osob“ a technická kritéria pro zjednodušené postupy hloubkové kontroly klienta a pro výjimku na základě finanční činnosti vykonávané příležitostně nebo ve velmi omezené míře.

transakcí, popř. rizikových osob a oznamovací povinnost. Ta spočívá v povinnosti neprodleně oznámit ministerstvu financí podezřelý obchod nebo jakoukoliv jinou skutečnost, která by mohla podezřelému obchodu nasvědčovat a uvést všechny zjištěné identifikační údaje účastníků obchodu. Vyjmenovaná opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti měla za následek zvýšení nákladů bank, s čímž souvisí zdražení jednotlivých bankovních obchodů. To je však ve srovnání s pozitivním přínosem v oblasti potírání zločinnosti pouze drobnou nevýhodou.

4.3 Povinné pojištění vkladů

I přesto, že je systém bankovní regulace a dohledu na velmi vysoké úrovni, není schopen zabránit případnému krachu jednotlivých bank. Ochrana vkladů klientů je žádoucí z toho důvodu, protože jedno ze základních specifik bankovního podnikání spočívá v charakteru bankovních obchodů, jako obchodů především s cizími zdroji. S úpadkem banky tak souvisí ztráta vložených finančních prostředků jednotlivých vkladatelů a s ním spojené negativní dopady zejména pro drobné vkladatele. Cílem pojištění vkladů je právě této situaci zabránit, ochránit tak vklady bankovních klientů (sociální aspekt) a zvýšit důvěryhodnost bankovního systému v očích vkladatelů (ekonomický aspekt). Pojištění vkladů může být realizováno na dobrovolné či povinné bázi. Ve většině ekonomicky vyspělých zemí se setkáváme s povinným pojištěním vkladů, které je garantováno státem.⁴⁴

Povinné pojištění vkladů plní v zásadě dvě hlavní funkce. První stěžejní funkcí je zabránit tzv. runu na banku (preventivní funkce). Run na banku nastává, pokud se objeví třeba jen drobná obava ohledně zdraví banky a její likvidity. V tom případě začnou klienti hromadně požadovat vyplacení vložených prostředků. To může banku, která byla ohrožena třeba jen dočasnou nelikviditou, přivést do vážných problémů. Druhou hlavní funkcí, je již zmíněná ochrana depozit klientů poskytnutím záruky, že jejich vložené prostředky nebudou nenávratně ztraceny (sanační funkce).

Povinné pojištění vkladů s sebou nese i negativní důsledky, kterými jsou zvýšení cen bankovních služeb v důsledku zvýšení nákladů banky a zejména morální hazard a

⁴⁴ POLOUČEK, Stanislav a kol. *Bankovnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 716 s. ISBN 80-7179-462-7, s. 342.

nepříznivý výběr.⁴⁵ Pokud se mohou klienti spolehnout na to, že v každém případě dostanou své prostředky zpět, není pro ně rozhodujícím faktorem při výběru banky její důvěryhodnost, ale výše výnosu, kterou jim banky nabízejí. Banky tak podstupují nepřiměřené riziko, na které však nemohou doplatit, protože případnou ztrátu nahradí pojištění. Takové banky mají na povinném pojištění vkladů největší zájem.

4.3.1 Ochrana vkladů v ČR

Povinné pojištění vkladů je v České republice upraveno v části třinácté zákona o bankách. Pro tyto účely byl v roce 1994 zřízen zákonem č. 156/1994 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, doplňuje zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, Fond pojištění vkladů, jež je právnickou osobou.

§ 41c odst. 1 zákona o bankách podává pozitivní výčet všech pohledávek, které jsou pojištěny. Jedná se o veškeré pohledávky z vkladů včetně úroků při splnění požadavků na identifikaci⁴⁶ v české měně nebo v cizí měně evidovaných jako kreditní zůstatky na účtech či vkladních knížkách nebo potvrzených vkladovým certifikátem, vkladním listem či jiným obdobným dokumentem. Naproti tomu nejsou pojištěny pohledávky z vkladů bank, zahraničních bank, finančních institucí, zdravotních pojišťoven a státních fondů. To samé platí pro pohledávky z vkladů, které je banka oprávněna zčásti zahrnout do svého kapitálu, tzv. podřízený dluh.⁴⁷

V posledních letech došlo k řadě legislativních změn, týkajících se pojištění vkladů. Bylo tomu tak zejména z důvodu finanční krize. Poslední novelou zákona o bankách se do českého právního řádu transponovala směrnice Evropského parlamentu a

⁴⁵ MEJSTRÍK, Michal; PEČENÁ, Magda; TEPLÝ, Petr. *Základní principy bankovníctví*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2008. 627 s. ISBN 978-80-246-1500-4, s. 166.

⁴⁶ Požadavek na identifikaci je splněn u fyzických osob v případě uvedení jména, příjmení, adresy, rodného čísla a nebylo-li přiděleno, datem narození, popřípadě identifikačním číslem. U právnických osob se jedná o uvedení obchodní firmy nebo názvu právnické osoby, jejího sídla a u tuzemských právnických osob též identifikačního čísla.

⁴⁷ § 41c odst. 2 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách

Rady 2009/14/ES.⁴⁸ Touto novelou s účinností od 1. 1. 2011 vzrostl maximální limit, do kterého jsou vklady v bankách pojištěny. Oproti dřívějším 50 000 eur Fond pojištění vkladů garantuje návratnost vkladů až do výše 100 000 eur, respektive ekvivalentu v českých korunách na jednoho klienta a jednu banku. Náhrada vkladů se poskytuje do 100 % jejich výše. Zkrátila se také doba výplaty peněžních prostředků, takže klient bude mít své prostředky k dispozici nejpozději od 20. pracovního dne od doby, kdy ČNB prohlásí banku za insolventní. Pokud dojde k situaci, kdy banka není schopná dostát svým závazkům vůči oprávněným osobám, Fond pojištění vkladů na základě písemného oznámení ČNB poskytne klientům náhrady za jejich pojištěné pohledávky.

Do Fondu pojištění vkladů jsou povinny na základě § 41a odst. 3 zákona o bankách přispívat všechny banky a pobočky zahraničních bank. U poboček zahraničních bank platí výjimka z tohoto pravidla. Pokud se pobočka účastní systému pojištění pohledávek v jiném státě, který zabezpečuje minimálně stejnou ochranu, jaká je požadována právem Evropských společenství, stačí tento záměr oznámit ČNB. Výši příspěvku určuje § 41c odst. 6 a 7 zákona o bankách. Pro banky jde o příspěvek ve výši 0,04 % a u stavebních spořitelén 0,02 % z průměru objemu pojištěných pohledávek z vkladů za příslušné kalendářní čtvrtletí.⁴⁹

Domnívám se, že i přes zmíněná negativa vykonává povinné pojištění vkladů nezastupitelnou úlohu zejména u drobných vkladatelů, kteří by v případě úpadku banky mohli přijít o veškeré své životní úspory. Pojištění vkladů přispívá k důvěře v bankovní sektor a podporuje ochotu lidí ukládat peníze u bankovních institucí i přes nepříznivý vývoj na finančních trzích v době finanční krize. Otázkou však zůstává, zda by Fond pojištění vkladů zajistil náhradu všem klientům při pádu nějaké velké banky či bankovní skupiny. Podle mého názoru by se musel do financování náhrad zapojit i stát, protože zhruba 18 miliard Kč, kterými disponoval k 31. 12. 2010 Fond pojištění vkladů, by na pokrytí nemožnosti dostát svým závazkům vůči oprávněným osobám v případě velké banky či bankovní skupiny nestačilo. Tato případná pomoc ale není nijak legislativně zakotvena. V současné době však obava ohledně krachu nějaké velké banky

⁴⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/14/ES ze dne 11. března 2009, kterou se mění směrnice 94/19/ES o systémech pojištění vkladů, pokud jde o výši pojištění a lhůtu k výplatě

⁴⁹ § 41c odst. 6 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách stanoví, že průměrný objem pojištěných pohledávek z vkladů banka propočítává podle stavu pojištěných pohledávek z vkladů k poslednímu dni každého kalendářního měsíce v příslušném kalendářním čtvrtletí, a to včetně úroků, na jejichž připsání vznikl vkladateli nárok k témuž dni.

či bankovní skupiny působící v České republice není s ohledem na jejich finanční zdraví opodstatněná.

4.4 Úvěry věřitele poslední instance

Poslední pilíř soustavy bankovní regulace a dohledu tvoří věřitel poslední instance a jím poskytované úvěry. Pod tímto pojmem rozumíme úvěrovou pomoc obchodním bankám při jejich finančních obtížích, která bývá nejčastěji poskytována centrální bankou nebo jinou pověřenou institucí. Pomoc je poskytována až v krajním případě, když selžou všechny ostatní nástroje. V domácím prostředí funkci věřitele poslední instance zastává ČNB.

Hlavním cílem této úvěrové pomoci je zabránit úpadku bank, které mají dočasné problémy s likviditou, ale nadále zůstávají solventní a tím zajistit udržení stability a důvěryhodnosti bankovního sektoru. Důvodem takové pomoci je ochrana před systémovým rizikem. Systémové riziko závisí na velikosti banky. Čím větší je banka, tím větší je systémové riziko. S tím souvisí naplnění doktríny too-big-to-fail (příliš velká, aby padla),⁵⁰ která upřednostňuje ochranu větších bank před menšími z důvodu dopadu na bankovní systém při případném krachu.

Na tento druh pomoci není právní nárok a záleží jen na uvážení ČNB, zda by vůbec a případně v jaké výši, úvěr bance poskytla.

⁵⁰ POLOUČEK, Stanislav a kol. *Bankovnictví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 716 s. ISBN 80-7179-462-7, s. 451.

5. Úvěrové bankovní obchody

5.1 *Obecná charakteristika úvěrových bankovních obchodů a jejich členění*

„Úvěr lze definovat jako zapůjčení peněžního kapitálu a s ním spojeného práva disponovat kapitálem proti závazku vrátit později zapůjčený kapitál věřiteli a vyplatit mu odměnu za jeho zapůjčení ve formě úroku.“⁵¹

V nejširším smyslu rozumíme úvěrem podle § 1 odst. 2 písm. b) zákona o bankách, v jakékoliv formě dočasně poskytnuté peněžní prostředky. V užším smyslu pod pojmem úvěr chápeme úvěrovou smlouvu podle zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ObchZ.), jako obecný právní základ úvěrových bankovních obchodů.

Úvěrové obchody představují nejdůležitější část aktivit obchodních bank. Tyto obchody se přímo odrážejí na straně aktiv v bilanci banky, či jsou s ní nerozlučně propojeny, což znamená, že se při nich banka nachází v pozici věřitele. Tvoří značný podíl aktiv, z toho důvodu jsou důležité pro výnosy banky. Naproti tomu hrají významnou roli z hlediska rizik bankovních obchodů.

V literatuře se setkáváme s mnoha přístupy k členění úvěrových bankovních obchodů podle různorodých hledisek, kdy různí autoři akcentují různá kritéria třídění.⁵² Dle mého názoru nejdůležitějším hlediskem je reálný pohyb úvěrových peněžních prostředků. Podle toho rozlišujeme:

U peněžních úvěrů banka bezprostředně půjčuje finanční prostředky, někdy v hotovostní, častěji však v bezhotovostní podobě. Peněžní úvěry jsou přímo spojeny s pohybem aktiv a pasiv banky.

Závazkové úvěry a záruky tvoří skupinu obchodů, při nichž dochází k zapůjčování kreditu banky (jejího dobrého jména). Banka nepůjčuje klientovi finanční

⁵¹ ZEMAN, Václav. *Bankovníctví: 2. díl. 2. rozšířené a doplněné vydání*. Brno: Akademické nakladatelství CERM@, s.r.o., 2008. 99 s. ISBN 978-80-214-3518-0, s. 20.

⁵² Viz. ŠEVČÍK, Aleš. *Bankovníctví I. 1. vydání*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 144 s. Dostupné z WWW: <http://econ.muny.cz/data/PFBANI/KFBAI_dso.pdf>. ISBN 80-210-3649-4. Autor ve svém díle u rozdělení bankovních úvěrových obchodů zdůrazňuje rozdělení na bankovní úvěry spotřební a komerční.

prostředky, ale zaručí se za něj uskutečnit platbu, pokud nedostojí závazkům vůči třetím osobám. Umožní mu zajistit si úvěr u jiné instituce na základě její vlastní úvěruhodnosti. Jde o obchody, které nemají přímý odraz v bilanci banky, což se však může změnit v situaci, kdy klient banky nesplní své závazky a příslib banky je skutečně realizován.

Mezi úvěrové bankovní obchody bývají zařazovány také alternativní formy financování, které umožňují získat klientům finanční prostředky za určitých specifických podmínek. Vzhledem k tomu, že tyto obchody bývají nejčastěji poskytovány společnostmi nebankovního charakteru, nebudu se jimi ve své práci podrobněji zabývat.

Další obvyklá hlediska členění úvěrových bankovních obchodů jsou následující:⁵³

- doba splatnosti – krátkodobý úvěr (do 1 roku), střednědobý (od 1 do 4-5 let) a dlouhodobý (nad 4-5 roky);
- zajištění úvěru – nekrytý (bianko či blanko úvěr), krytý (osobní či reálné zajištění);
- poskytovatel úvěru – úvěr poskytnutý bankou obchodní nebo centrální, úvěr poskytnutý konsorciem bank, veřejný úvěr (z veřejných prostředků);
- účel úvěru – spotřební úvěr, provozní úvěr, sezonní úvěr, investiční úvěr, překlenovací úvěr, úvěr na privatizaci, hypoteční úvěr, importní úvěr, exportní úvěr;
- metoda úvěrování – jednorázové poskytnutí úvěru, kontokorentní úvěr (variabilní čerpání), revolvingový úvěr (poskytnutý opakovaně v dílčích částkách);
- měna – domácí úvěr, cizoměnový úvěr;
- odvětví příjemce úvěru – průmyslový úvěr, zemědělský úvěr, stavebnický úvěr, vnitřně obchodní úvěr, zahraničně obchodní úvěr;
- právní postavení příjemce úvěru – soukromá fyzická osoba a domácnost – spotřebitelské úvěry, podnikatelský subjekt (právnícké a fyzické osoby) – komerční úvěry, veřejné instituce – veřejné a komunální úvěry;

⁵³ Kolektiv autorů, *Bankovníctví*. 5. přepracované vydání. Praha: Bankovní institut, a.s., 2004. 292 stran, ISBN 80-7265-035-1, s. 95-96.

- účel využití peněžních zdrojů – úvěry provozní a úvěry investiční, dočasnou potřebu peněžních prostředků řeší úvěry překlenovací.

5.2 *Obecná právní úprava úvěrových bankovních obchodů*

Právním základem úvěrových právních vztahů, respektive úvěrových bankovních obchodů je smlouva o úvěru. Tu uzavírá banka v pozici věřitele s klientem, který vystupuje jako dlužník. Smlouva o úvěru je upravena v ObchZ, konkrétně v ustanoveních § 497 - § 507. Z ustanovení § 261 odst. 3 písm. d) ObchZ vyplývá, že smlouva o úvěru se řadí mezi tzv. absolutní obchody, což znamená, že úprava smlouvy o úvěru se vždy řídí ObchZ bez ohledu na povahu zúčastněných stran.

Podstatou smlouvy o úvěru je závazek věřitele (banky) poskytnout dlužníkovi (klientovi) peněžní prostředky do určité částky a naproti tomu závazek dlužníka tyto poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky. Právní úprava smlouvy o úvěru je až na výjimky tvořené § 497 a § 499 dispozitivní. Z toho vyplývá, že si smluvní strany mohou svá práva upravit odlišně, než je tomu v ObchZ či je mohou přímo vyloučit. Dalším charakteristickým rysem smlouvy o úvěru je konsensuální charakter. Tento smluvní typ vzniká již samotným uzavřením dohody o poskytnutí peněžních prostředků, pokud splňuje všechny zákonné požadavky, a ne až jejich reálným poskytnutím. ObchZ nepožaduje pro smlouvu o úvěru písemnou formu, ale v zájmu právní jistoty účastníků ji považují za vhodnou.

V souladu s ustanoveními ObchZ jsou podle Karla Eliáše a Karla Marka podstatnými náležitostmi úvěrové smlouvy:⁵⁴

- individualizace stran a určení, která z nich je věřitelem a dlužníkem;
- výše úvěru a měna – pokud to není v rozporu s devizovými předpisy, může být úvěr poskytnut i v jiné, než české měně;
- dlužníkův závazek splatit dluh;
- dlužníkův závazek platit úroky.

⁵⁴ BEJČEK, Josef; ELIÁŠ, Karel; RABAN, Přemysl a kol. *Kurs obchodního práva: Obchodní závazky*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 594 s. ISBN 978-807400-337-0, s. 450.

V literatuře se setkáváme s názorem, že podstatnou náležitostí smlouvy o úvěru by měl být i závazek věřitele poskytnout dlužníkovi peněžní prostředky, což dle mého názoru v podstatě vyplývá ze znění § 497 ObchZ.

V dalších odstavcích rozeberu obvyklé náležitosti úvěrové smlouvy:

V úvěrové smlouvě se často setkáváme s ustanovením upravujícím výši a způsob stanovení úrokové sazby. To určuje kdy a v jaké výši bude dlužník platit úroky z úvěru. V úvěrové smlouvě bývá stanovena na roční bázi v procentech.⁵⁵

Obvykle je upravena lhůta pro čerpání peněžních prostředků dlužníkem. Není-li lhůta pro čerpání peněžních prostředků dlužníkem stanovena smlouvou, může tento nárok dlužník uplatnit, dokud některá ze stran smlouvu nevyhoví.

Účel úvěru je sjednáván pouze v případě účelových úvěrů. Pokud dlužník použije peněžní prostředky v rozporu s ve smlouvě uvedeným účelem, je banka oprávněna od smlouvy odstoupit a požadovat vrácení poskytnutých peněžních prostředků i s úroky.

V úvěrové smlouvě mnohdy nacházíme smluvní zakotvení způsobu, jakým je úvěr splácen. Úvěr může být splácen pěti základními způsoby. Může být dohodnuto splacení úvěru najednou v době splatnosti, která je pevně stanovena, úroky jsou však splatné na konci sjednaných period (většinou 3, 6 nebo 12 měsíců). Dále se setkáváme u úvěrů poskytnutých na neurčitou dobu s úvěrem splatným najednou po uplynutí výpovědní doby. V praxi je možno narazit na průběžné splácení, kdy klient splácí úvěr průběžně, ale nepravidelně. Čtvrtou možností je úvěr splatný v pravidelných splátkách, kdy je pevně stanovena výše ročního úmoru, kterou se splácí jistina dluhu.⁵⁶ Zároveň s pravidelnými splátkami je splatný i úrok. Poslední možností je splácení úvěru konstantními anuitami.⁵⁷ Tyto anuity jsou po celou dobu stejně vysoké, mění se v nich jen poměr úmoru a úroků.

Ve smlouvě o úvěru může být uvedeno, k jakému datu je úvěr splatný. Hovoříme tedy o splatnosti úvěru. Pokud tomu tak není, má dlužník povinnost

⁵⁵ Pokud není v úvěrové smlouvě výše úrokové sazby stanovena, platí úroková sazba stanovená zákonem nebo na základě zákona, v nejvyšší přípustné výši. Není-li výše úrokové sazby stanovena ani takto, vychází se při stanovení úrokové výše z obvyklých úrokových sazeb, za které poskytují úvěry banky v místě sídla dlužníka v době uzavření smlouvy.

⁵⁶ Jistinou rozumíme objem peněžních prostředků, které si dlužník půjčil, bez započítání úroků.

⁵⁷ Anuitou je konstantní platba pro určité smluvené období. Jedná se o platbu, která je složena ze splátky jistiny a úroků. Její výše bývá stanovena podle umořovacího plánu, aby se v průběhu splácení neměnila.

poskytnuté peněžní prostředky splatit do jednoho měsíce ode dne, kdy byl dlužníkem o jejich vrácení požádán.

Další náležitostí úvěrové smlouvy může být určení způsobu, jakým se bude postupovat v případě prodlení ve splátkách. Je-li dlužník v prodlení se splácením po dobu delší, než 3 měsíce, je banka oprávněna odstoupit od smlouvy a požadovat vrácení poskytnuté částky i s úroky.

Úprava zajištění úvěru poskytuje bance možnosti, jak se zajistit pro případ, kdy dlužník úvěr nesplatí. Zanikne-li či zhorší-li se zajištění úvěru, je dlužník povinen doplnit zajištění na původní rozsah. Pokud se tak nestane, je banka oprávněna odstoupit od smlouvy se všemi důsledky s tím souvisejícími.

Od úroků je třeba odlišovat ujednání o úplatě za sjednání úvěru. Úvěr mohou poskytovat jakékoliv ekonomické subjekty, naproti tomu úplatu za sjednání mohou požadovat pouze banky.

Důležitou roli při úpravě práv a povinností stran smlouvy mohou hrát úvěrové podmínky bank, na které strany ve smlouvě o úvěru odkáží, kdy podle § 273 odst. 1 ObchZ lze část obsahu smlouvy určit také odkazem na všeobecné obchodní podmínky vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi nebo odkazem na jiné obchodní podmínky, jež jsou stranám uzavírajícím smlouvu známé nebo k návrhu přiložené. Ustanovení § 273 odst. 2 ObchZ stanoví přednost odchýlných ujednání ve smlouvě před zněním obchodních podmínek. Vzhledem k dispozitivní povaze tohoto ustanovení si však strany mohou ve smlouvě domluvit jiné řešení.

K zániku úvěrové smlouvy může dojít některým z následujících způsobů:

V případě splnění podmínek smlouvy ze strany věřitele i dlužníka smlouvy se jedná o žádoucí způsob zániku smlouvy o úvěru mezi dlužníkem a věřitelem, a to řádným splacením úvěru včetně úroků, což je dle mého názoru možné vyčíst přímo z ustanovení § 497 ObchZ.

Dalším způsobem zániku úvěrové smlouvy je odstoupení od smlouvy. Kromě obecných důvodů odstoupení uvedených v § 344 a násl. ObchZ, obsahuje ObchZ v § 505 – 507 speciální úpravu, která umožňuje odstoupení od smlouvy, pokud a) za trvání smlouvy zanikne nebo se zhorší zajištění závazku vrátit poskytnuté peněžní prostředky a dlužník vhodným způsobem nedoplní zajištění závazku; b) je-li dlužník v prodlení s vrácením více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce; c)

pokud dlužník použije peníze v rozporu s účelem stanoveným v úvěrové smlouvě;
d) pokud je použití poskytnutých peněžních prostředků k dohodnutému účelu nemožné.

Posledním způsobem vedoucím k zániku úvěrové smlouvy je výpověď, kterou může podat kterákoliv strana závazku, podrobnosti stanoví § 500 ObchZ.

K těmto speciálně, v ustanovení ObchZ týkající se úvěrové smlouvy, upraveným způsobům zániku úvěrové smlouvy, přibývají další obecné způsoby zániku závazků, kterými jsou: dohoda, dodatečná nemožnost plnění, započtení, uplynutí doby, zmaření účelu smlouvy, splynutí a narovnání.

5.3 Vybrané typy peněžních úvěrů

5.3.1 Hypoteční úvěry

Hypoteční úvěr⁵⁸ náleží k typickým dlouhodobým úvěrovým bankovním obchodům. Jeho charakteristickým rysem je úzká vazba na nemovitost, která se promítá ve způsobu jeho zajištění, jímž je zástavní právo k nemovitosti. Z tržního hlediska je nemovitost pro zajištění hypotečního úvěru vhodná hned z několika důvodů, k těm nejdůležitějším patří stálá a relativně vysoká hodnota, nepřenosnost, schopnost ocenění a v neposlední řadě dlouhá životnost nemovitosti.

Hypoteční úvěry lze rozdělit podle použitých finančních prostředků na jejich financování na dvě základní skupiny.

U hypotečních úvěrů financovaných jiným způsobem se použije obecná právní úprava smlouvy o úvěru obsažená v ObchZ, musí však být splněna podmínka zajištění hypotečního úvěru nemovitostí. Tato podmínka v podstatě vymezuje hypoteční úvěr v širším smyslu.

Druhou, užší skupinu, tvoří hypoteční úvěry financované emisí hypotečních zástavních listů, na něž se vztahuje právní úprava obsažená v zákoně č. 190/2004 Sb., o

⁵⁸ Někdy též nazýván jako úvěr hypotekární viz např. ZEMAN, Václav. *Bankovníctví: 2. díl. 2. rozšířené a doplněné vydání*. Brno: Akademické nakladatelství CERM@, s.r.o., 2008. 99 s. ISBN 978-80-214-3518-0.

dluhopisech, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o dluhopisech). Na tento typ hypotečních úvěrů se dále ve svém výkladu zaměřím.

Současná právní úprava hypotečních úvěrů má kořeny v zákoně č. 84/1995 Sb., novela zákona o dluhopisech a novely některých dalších předpisů, zvaný též zákon hypoteční, který mimo jiné novelizoval původní zákon č. 530/1990 Sb., o dluhopisech. Touto novelou vstoupila v platnost legislativní úprava hypotečního bankovníctví. Základní právní úprava je v současné době soustředěna v zákoně č. 190/2004 Sb., o dluhopisech, který byl přijat v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie.

Ten v § 28 odst. 3 definuje hypoteční úvěr jako *„úvěr, jehož splacení včetně příslušenství je zajištěno zástavním právem k nemovitosti, i rozestavěné, když pohledávka z úvěru nepřevyšuje dvojnásobek zástavní hodnoty zastavené nemovitosti. Úvěr se považuje za hypoteční úvěr dnem vzniku právních účinků zástavního práva. Pro účely krytí hypotečních zástavních listů lze pohledávku z hypotečního úvěru nebo její část použít teprve dnem, kdy se emitent hypotečních zástavních listů o právních účincích vzniku zástavního práva k nemovitosti dozví.“*

Z výše uvedené definice hypotečního úvěru podle zákona o dluhopisech vyplývá, že hypoteční úvěr není z hlediska účelu omezen jen na financování bydlení.⁵⁹ V praxi se však setkáváme s tím, že většina hypotečních úvěrů je poskytována za účelem pokrytí bytových potřeb. Bytovými potřebami v kontextu hypotečních úvěrů podle § 15 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, zjednodušeně rozumíme:

- výstavbu nemovitosti;
- koupi pozemku či nemovitosti;
- rekonstrukci, modernizaci či opravu nemovitosti (údržba a změna);
- vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů nebo vypořádání spoludědiců;
- splacení úvěru nebo půjčky použitých na financování bytových potřeb.

⁵⁹ Neúčelový hypoteční úvěr bývá označován jako „americká hypotéka“. Pokud jsou splněny zákonné požadavky, jedná se o spotřebitelské úvěry a promítá se u nich ochrana dle zákona o spotřebitelském úvěru. Nejčastěji se americká hypotéka používá k financování koupě družstevního bytu, kdy se nekupuje přímo byt, ale podíl v bytovém družstvu.

Hypoteční úvěr, respektive splácení hypotečního úvěru musí být zajištěno podle zákona o dluhopisech zástavním právem na nemovitosti, které je obecně upraveno v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OZ). Vznik zástavního práva vyžaduje písemnou zástavní smlouvu mezi bankou a vlastníkem nemovitosti a konečně vklad zástavního práva do listu vlastnictví v katastru nemovitostí. Lze zastavit kupovanou nemovitost, jinou nemovitost ve vlastnictví dlužníka nebo nemovitost ve vlastnictví jiné osoby. Předmětná nemovitost se musí nacházet na území České republiky, členského státu Evropské unie nebo státu patřícího do Evropského hospodářského prostoru. Na zastavené nemovitosti nesmí váznout zástavní právo třetí osoby, které by bylo ve stejném nebo přednostním pořadí před zástavním právem zajišťujícím pohledávku z hypotečního úvěru nebo její část s výjimkou zástavního práva, kterým je zajištěn úvěr poskytnutý stavební spořitelnou podle zvláštního právního předpisu⁶⁰ a dalších, zákonem o dluhopisech stanovených výjimkách.⁶¹ Toto platí pouze za předpokladu, že stavební spořitelna či jiný věřitel s přednostním pořadím svého zástavního práva dali emitentovi hypotečních zástavních listů ke zřízení zástavního práva v dalším pořadí předchozí písemný souhlas. Za této situace lze pro účely krytí závazků z emise hypotečních zástavních listů zahrnout pohledávku z hypotečního úvěru maximálně ve výši rozdílu mezi 70 % zástavní hodnoty zastavené nemovitosti a pohledávkou z úvěru poskytnutého stavební spořitelnou či jiným, zákonem stanoveným, věřitelem. Banka může poskytnout hypoteční úvěr maximálně do výše 70 % hodnoty zastavené nemovitosti. Při stanovení ceny se vychází z tzv. ceny obvyklé.⁶²

Hypoteční úvěry lze třídit z mnoha hledisek, k nejčastějším kritériím třídění patří kromě již výše uvedeného: účel úvěru (hypoteční úvěry účelové a neúčelové), výše hypotečního úvěru (u hypotečních úvěrů účelových se výše úvěru pohybuje mezi 70 – 100 % ceny zastavené nemovitosti, u hypotečních úvěrů neúčelových se nejčastěji

⁶⁰ Zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření a o doplnění zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹ Mezi tyto výjimky se podle zákona č. 190/2004 Sb., o dluhopisech řadí kromě úvěrů poskytnutých stavební spořitelnou, také úvěry poskytnuté Státním fondem rozvoje bydlení na výstavbu družstevních bytů a úvěry poskytnuté na výstavbu bytů postavených s finanční, úvěrovou a jinou pomocí podle zvláštních právních předpisů o finanční, úvěrové a jiné pomoci družstevní bytové výstavbě

⁶² Pojem ceny obvyklé je definován § 2 odst. 1 zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku, jako cena, která by byla dosažena při prodeji stejného, popřípadě obdobného majetku nebo při poskytování stejné nebo obdobné služby v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni ocenění. Přitom se zvažují všechny okolnosti, které mají na cenu vliv, avšak do její výše se nepromítají vlivy mimořádných okolností trhu, osobních poměrů prodávajícího nebo kupujícího ani vliv zvláštní obliby.

setkáváme s výší poskytnutého úvěru v hodnotě 60 % ceny zastavené nemovitosti), možnost kombinace hypotečního úvěru (hypoteční úvěr a životní pojištění, hypoteční úvěr a stavební spoření a hypoteční úvěr a investice), způsob splácení (anuitní, progresivní a degresivní), způsob čerpání (jednorázové, postupné a před zápisem zástavního práva), subjekt hypotečního úvěru (fyzická osoba, právnická osoba, obce a města), doba splatnosti a doba fixace⁶³ úrokové sazby.

5.3.2 Spotřebitelské úvěry

Specifickou kategorií peněžních úvěrů tvoří spotřebitelské úvěry.⁶⁴ Spotřebitelské úvěry lze použít k nákupu spotřebního zboží, k financování různých služeb nebo i k pořízení či stavbě rodinných domů a bytů.

*„Od komerčních úvěrů se zásadním způsobem liší z hlediska svého užití: u komerčních úvěrů plyne z úvěrovaného objektu cash flow, ze kterého se úvěr splácí. Naproti tomu spotřebitelské úvěry slouží ke krytí spotřebních výdajů, a tudíž úvěrovaný objekt přímo neprodukuje zdroje ke splácení úvěru.“*⁶⁵ Z toho vyplývá, že největší odlišnost oproti komerčním úvěrům tkví ve zdroji pro splácení úvěru. Dále se spotřební úvěry liší v účelu využití úvěrových prostředků, v menším objemu poskytnutých prostředků, v jednodušších podkladových informacích pro poskytnutí úvěru a neposlední řadě v menších odborných znalostech nutných k správnému posouzení veškerých podmínek úvěrové smlouvy. Spotřebitelské úvěry poskytují kromě bank, také další finanční instituce nebankovního charakteru, u kterých hrozí vyšší možnost zneužití spotřebitele, protože nepodléhají bankovnímu dohledu ČNB. Tento fakt se promítá v právní úpravě spotřebitelských úvěrů.

⁶³ Fixací rozumíme dobu, po kterou je garantována úroková míra hypotečního úvěru. Po tuto dobu se poskytnutý hypoteční úvěr úročí sazbou určenou ve smlouvě. Po skončení období fixace se úroková sazba odvíjí od aktuální situace na trhu. Primárně se úroková sazba odvíjí od mnoha faktorů, těmi nejdůležitějšími jsou: úrokové sazby hypotečních zástavních listů, bonita žadatelů, doba splatnosti, délka fixace, konkurenční prostředí na trhu, počet osob v závazku a v neposlední řadě typ hypotečního úvěru.

⁶⁴ Někdy také nazývané jako úvěry spotřební viz např. REVENDA, Zbyněk; MANDEL, Martin; KODERA, Jan; MUSÍLEK, Petr; DVORÁK, Petr; BRADA, Jaroslav. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 3. vydání. Praha: Management Press, 2002. 634 s. ISBN 80-7261-031-7.

⁶⁵ REVENDA, Zbyněk; MANDEL, Martin; KODERA, Jan; MUSÍLEK, Petr; DVORÁK, Petr; BRADA, Jaroslav. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 3. vydání. Praha: Management Press, 2002. 634 s. ISBN 80-7261-031-7, s. 142.

Právní úprava spotřebitelských úvěrů je kromě obecné úpravy smlouvy o úvěru § 497 a násl. ObchZ obsažena ve speciálním zákoně č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů (dále jen zákon o spotřebitelském úvěru), který od 1. 1. 2011 nahradil zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru. Zákon o spotřebitelském úvěru zapracovává do českého právního řádu evropskou právní úpravu týkající se spotřebitelských úvěrů, a to konkrétně směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS.

§ 1 zákona o spotřebitelském úvěru vymezuje spotřebitelský úvěr jako odloženou platbu, půjčku, úvěr nebo jinou obdobnou finanční službu, která je poskytována nebo přislíbena spotřebiteli věřitelem, nebo zprostředkovatelem. Pod pojmem spotřebitele se pro účely zákona rozumí „fyzická osoba, která nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání.“⁶⁶ Věřitelem je „osoba nabízející nebo poskytující spotřebitelský úvěr v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání“⁶⁷ a v případě zprostředkovatele jde o „osobu, která není věřitelem a která v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání za odměnu nabízí spotřebiteli možnost uzavřít smlouvu, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, s věřitelem nebo mu pomáhá tuto smlouvu uzavřít nebo ji jménem věřitele uzavírá.“⁶⁸

Kromě pozitivního vymezení spotřebitelského úvěru obsahuje zákon o spotřebitelském úvěru také jeho negativní vymezení. Zákon se nevztahuje na úvěry nižší než 5 000 Kč a vyšší než 1 880 000 Kč. Aby se zamezilo v obcházení této výjimky ze strany věřitelů, hranice 5 000 Kč se považuje za dosaženou také tehdy, je-li mezi tímž poskytovatelem a spotřebitelem uzavřeno v období 12 měsíců více smluv se stejným nebo obdobným účelem. Kromě tohoto finančního rámce se zákon o spotřebitelském úvěru nevztahuje mimo jiné na úvěr poskytnutý pro účely bydlení, v níž je pohledávka zajištěna zástavním právem k nemovitosti,⁶⁹ bezplatný/bezúročný úvěr,

⁶⁶ § 3 písm. a) zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů

⁶⁷ § 3 písm. b) zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů

⁶⁸ § 3 písm. c) zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů

⁶⁹ § 2 písm. a) zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů blíže specifikuje úvěr poskytnutý pro účely bydlení, v němž je pohledávka zajištěna zástavním právem k nemovitosti jako úvěr s účelem nabytí vlastnického práva k nemovitosti, vypořádání vlastnických vztahů k nemovitosti nebo výstavba nemovitosti, úhrady za převod členských práv a povinností v bytovém družstvu, změnu stavby nebo připojení k veřejným sítím.

úvěr sjednaný s obchodníkem s cennými papíry nebo bankou, jejímž účelem je provedení operace s investičním nástrojem, přičemž obchodník s cennými papíry nebo banka jsou do této operace zapojeni, úvěr poskytovaný omezenému okruhu osob ve veřejném zájmu na základě jiného právního předpisu bezúročně nebo s úrokovými sazbami nižšími, než jsou sazby na trhu obvyklé atd.⁷⁰

Ochrana spotřebitele v zákoně o spotřebitelském úvěru spočívá zejména v informační povinnosti poskytovatelů úvěrů. Spotřebitel musí mít přesné informace o úvěru, jak před jeho uzavřením, tak i v samotné smlouvě o poskytnutí úvěru, pro kterou je předepsána povinná písemná forma. Zejména je kladen důraz na uvedení roční procentní sazby nákladů na spotřebitelský úvěr (RPSN), která udává procentuální podíl z dlužné částky, který musí spotřebitel zaplatit za období jednoho roku v souvislosti se splátkami, správou a dalšími výdaji spojenými s čerpáním úvěru. Nová právní úprava spotřebitelského úvěru zavádí možnost spotřebitele odstoupit od úvěrové smlouvy bez udání důvodu do 14 dnů od jejího uzavření.⁷¹ Novinkou je také povinnost poskytovatelů spotřebních úvěrů posoudit s odbornou péčí schopnost dlužníků splácet. Toto opatření je namířeno zejména proti nebankovním subjektům, protože u bank je posuzování bonity klientů běžným postupem. Významnou změnu pro spotřebitele představuje vymezení výše případných poplatků za předčasné splacení úvěru, kdy jsou stanoveny jejich maximální možné výše.

Dohledem nad ochranou spotřebitele při poskytování spotřebitelských úvěrů za podmínek stanovených zákonem o spotřebitelském úvěru se u bankovních institucí zabývá ČNB a u institucí nebankovního charakteru Česká obchodní inspekce.⁷²

Spotřebitelské úvěry je možno rozčlenit podle mnoha různých hledisek, nejpoužívanějšími je třídění úvěrů z hlediska subjektu, který úvěr poskytuje (přímé spotřební úvěry – jsou poskytovány klientovi přímo bankou, či jinou institucí nebankovního charakteru a nepřímé spotřební úvěry – poskytovány prostřednictvím společnosti prodávající zboží či služby), z hlediska způsobu poskytování (jednorázové spotřební úvěry, postupně poskytované spotřební úvěry a revolvingové spotřební úvěry – jde o stanovení úvěrového rámce, ve kterém může klient opakovaně čerpat peněžní prostředky, nejčastějším typem revolvingového spotřebního úvěru jsou kontokorentní

⁷⁰ Viz § 2 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů

⁷¹ Viz § 11 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů

⁷² § 19 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů

úvěry a úvěrové kreditní karty), z hlediska účelovosti (spotřebitelské úvěry účelové a neúčelové), z hlediska typu výplaty (spotřebitelské úvěry vyplacené v hotovosti a spotřebitelské úvěry bezhotovostní), z hlediska zajištění (spotřebitelské úvěry zajištěné a nezajištěné) a z hlediska doby splatnosti (spotřebitelské úvěry krátkodobé – do 1 roku, střednědobé – na 1 až 4 roky a dlouhodobé – poskytované na dobu delší než 4 roky).

Nový zákon o spotřebitelském úvěru přináší posílení postavení spotřebitele zejména prostřednictvím konkrétního vymezení informační povinnosti poskytovatelů úvěru, dále zakotvením možnosti spotřebitele od smlouvy odstoupit bez udání důvodů do 14 dní od jejího uzavření. Zákon však neřeší stávající problém týkající se sjednávání rozhodčích doložek ve smlouvách o spotřebitelských úvěrech. Další nevýhodou je dle mého názoru stanovení někdy až zbytečných informačních povinností, což může způsobit zdražení bankovních služeb. I přes tyto nevýhody považuji nový zákon o spotřebitelském úvěru pro klienty bank za přínosný.

Ochranou spotřebitele se kromě zákona o spotřebitelském úvěru dále zabývá OZ, konkrétně jde o část upravující spotřebitelské smlouvy v páté hlavě první části OZ. Legální definici pojmu spotřebitelská smlouva nalezneme v ustanovení § 52 odst. 1 OZ, podle něž se jedná o „*smlouvu kupní, o dílo, resp. jinou smlouvu, pokud jsou smluvními stranami na straně jedné spotřebitel, který uzavřením smlouvy sleduje pouze uspokojení svých soukromých potřeb a na straně druhé dodavatel*“, tedy subjekt, který jedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti. Nejde tedy o zvláštní smluvní typ, ale pro zařazení smlouvy mezi smlouvy spotřebitelské je rozhodující povaha smluvních stran. Hlavním smyslem právní ochrany spotřebitele je vyrovnat fakticky nerovné postavení spotřebitele (laika) a obchodníka (profesionála), což se odráží v nemožnosti smluvních stran změnit obsah zákona, protože většina ustanovení týkající se spotřebitelských smluv je kogentního charakteru.

Pro oblast bankovních obchodů je významná zejména právní úprava, týkající se smluv o poskytování finančních služeb uzavřených na dálku. Touto speciální právní úpravou došlo k implementaci Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. září 2002 o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/EHS a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES.

„Smlouvami o finančních službách uzavíranými na dálku jsou smlouvy mezi spotřebitelem (pro tyto účely však pouze fyzickou osobou) a dodavatelem, které byly

uzavřeny pomocí prostředků komunikace na dálku (např. telefon, fax, elektronická pošta, internet), které umožňují uzavřít smlouvu bez současné fyzické přítomnosti smluvních stran, týkající se bankovních, platebních, úvěrových nebo pojistných služeb, smlouvy týkající se penzijního připojištění, smlouvy týkající se poskytování investičních služeb nebo smlouvy týkající se obchodů na trhu s investičními nástroji.⁷³

Postavení spotřebitele je posíleno především dodavatelovou informační povinností. „Spotřebiteli musí být při jednání prostřednictvím některého z prostředků komunikace na dálku s dostatečným předstihem před uzavřením smlouvy o finančních službách uzavírané na dálku poskytnuty informace o dodavateli, o poskytované finanční službě, o smlouvě o finančních službách uzavírané na dálku a o možných způsobech mimosoudního řešení sporů nebo možných náhradách z garančních fondů.“⁷⁴ Dále je postavení spotřebitele posíleno ustanovením § 54c odst. 1 OZ, který zakotvuje právo spotřebitele na odstoupení od smlouvy o finančních službách uzavírané na dálku bez uvedení důvodů a bez jakékoliv smluvní sankce ve lhůtě 14 dnů od uzavření smlouvy.

5.3.3 Kontokorentní úvěr

Kontokorentní úvěr se řadí mezi nejvyužívanější bankovní úvěrové obchody. „Kontokorentní úvěr je krátkodobý bankovní úvěr poskytovaný bankou klientovi v určité výši, čerpaný dle potřeby v měnícím se rozsahu až do sjednané maximální hranice; přitom probíhá zúčtování došlých a odcházejících plateb společně se zúčtováním úvěru na jednom, bankou vedeném kontokorentním účtu.“⁷⁵ Z výše uvedené definice vyplývá, že kontokorentní úvěr je úvěr poskytovaný na kontokorentním účtu, který je vázán k běžnému účtu. Často bývá zřizován současně se založením běžného účtu.

S pohybem zůstatku na kontokorentním účtu se mění i právní postavení klienta. Pokud je na kontokorentním účtu kreditní zůstatek,⁷⁶ klient vystupuje vůči bance v postavení věřitele. Při debetním zůstatku⁷⁷ se situace obrací a klient je vůči bance

⁷³ ČNB [online]. c2003-2011 [cit. 2011-01-24]. Smlouva o finančních službách uzavíraná na dálku. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/spotrebitel/ochrana_spotrebitel/smlouvy_na_dalku.html>.

⁷⁴ § 54b odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

⁷⁵ Kolektiv autorů, *Bankovníctví*. 5. přepracované vydání. Praha: Bankovní institut, a.s., 2004. 292 stran, ISBN 80-7265-035-1, s. 97.

⁷⁶ Kreditní zůstatek – jedná se o kladný zůstatek na účtu klienta.

⁷⁷ Debetní zůstatek – jde o záporný zůstatek na účtu klienta.

v postavení dlužníka. Maximální možná výše debetního zůstatku je určena úvěrovým rámcem. Některé banky umožňují klientovi krátkodobé překročení úvěrového rámce, to však bývá spojeno s dodatečnými úrokovými náklady. Čerpání úvěru se děje automaticky a dochází k němu vždy, když na účtu klienta není dostatek peněžních prostředků k provedení platební transakce.

Formální základ tohoto typu úvěru tvoří smlouva o kontokorentním úvěru, která se řídí obecným právním režimem úvěrové smlouvy § 497 a násl. ObchZ. Úvěrová smlouva zakládající kontokorentní úvěr musí obsahovat tyto podstatné náležitosti:

- výši úvěrového rámce;
- podmínky a sankce v případě překročení úvěrového rámce;
- výši a způsob určení úrokové sazby;
- zajištění úvěru;
- splatnost úvěru – úvěrová smlouva bývá uzavírána zpravidla na dobu 1 roku, banka však s dobrými klienty smlouvu každoročně prodlužuje, takže se může jednat o střednědobý až dlouhodobý úvěr.

5.3.4 Úvěry poskytované v rámci stavebního spoření

Základem pro úvěry poskytované v rámci stavebního spoření je, jak již samotný název vypovídá, stavební spoření. Zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o stavebním spoření) definuje stavební spoření jako druh účelového spoření. § 2 zákona o stavebním spoření určuje jako provozovatele stavebního spoření stavební spořitelnu, která je dle stejného § výše uvedeného zákona bankou. Samotnému stavebnímu spoření, respektive jeho spořicí fázi, se budu blíže věnovat v kapitole zaměřené na depozitní bankovní obchody.

Právní základ pro poskytování úvěrů ze stavebního spoření tvoří § 9 odst. 1 písm. a) zákona o stavebním spoření, který zakládá možnost stavebních spořitelen poskytovat úvěry osobám, jejichž výrobky a poskytované služby jsou určeny pro

uspokojování bytových potřeb⁷⁸, jedná se tedy o ryze účelové úvěry. Spolu se zákonem o stavebním úvěru upravují podmínky pro poskytnutí úvěrů Všeobecné obchodní podmínky bank.

Fáze poskytnutí úvěru navazuje na spořicí fázi. Rozlišujeme dva základní typy úvěrů poskytovaných v rámci stavebního spoření. Tím prvním je tzv. klasický (řádný) úvěr. Pro získání řádného úvěru ze stavebního spoření musí účastník stavebního spoření splnit několik podmínek. Přidělení úvěru zákon omezuje uplynutím lhůty 24 měsíců od uzavření smlouvy o stavebním spoření. Ke dni hodnocení musí být dále podle podmínek konkrétní stavební spořitelny naspořeno určité procento cílové částky, nejčastěji se jedná o 40 či 50 %. Poslední, stavebními spořitelnami požadovanou, podmínkou je dosažení určitého hodnotícího čísla.⁷⁹ Výši hodnotícího čísla určuje výše naspořené částky, připsané úroky, cílová částka a zvolená varianta stavebního spoření. Pokud klient všechny výše uvedené podmínky splní a rozhodne se pro možnost poskytnutí úvěru, stavební spořitelna s ním uzavře smlouvu o úvěru ze stavebního spoření. Uzavřením smlouvy začíná úvěrová fáze. Stavební spořitelna klientovi poskytne požadovanou částku, jejíž horní hranice je limitována výší cílové částky, kterou si klient stanoví při uzavírání smlouvy o stavebním spoření. Výši úvěru tedy tvoří rozdíl mezi cílovou částkou a naspořenými peněžními prostředky, připsanou státní podporou a úroky. Výhodou řádného úvěru ze stavebního spoření je možnost ho splatit celý či jeho poměrnou část mimořádným vkladem bez jakýchkoliv sankcí ze strany stavební spořitelny.

Druhým typem úvěrů poskytovaných v rámci stavebního spoření je překlenovací úvěr.⁸⁰ Překlenovací úvěr nachází využití v případě, pokud účastník stavebního spoření potřebuje peněžní prostředky na financování bytových potřeb, ale prozatím nesplňuje podmínky pro poskytnutí řádného úvěru. Tímto typem úvěru překlenuje klient období, dokud nebude mít nárok na získání řádného úvěru. Na poskytnutí překlenovacího úvěru neexistuje právní nárok, proto vždy záleží na konkrétní stavební spořitelně, zda jej poskytne či nikoliv. Celou dobu trvání překlenovacího úvěru splácí klient pouze úroky,

⁷⁸ Vymezení bytových potřeb viz § 6 zákona č. 96/1993 o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření.

⁷⁹ Někdy též ohodnocovací číslo či parametr ohodnocení.

⁸⁰ Překlenovací úvěr bývá někdy označován též jako meziúvěr.

kteře jsou vyšší, než u řádného úvěru a pokračuje spořicí fáze. Překlenovací úvěr je splacen při poskytnutí řádného úvěru ze stavebního spoření.

5.3.5 Syndikovaný úvěr

Syndikovaný úvěr⁸¹ představuje typ komerčního úvěru, který poskytuje společně skupina bank sdružená v syndikátu, jež se dohodne na společném postupu a podmínkách obchodu. Většinou se jedná o střednědobé až dlouhodobé investiční úvěry velkého rozsahu, jejichž potřeba financování může být příliš velká a nebylo by možné ji pokrýt jedinou bankou. S tím souvisí i nutnost diverzifikace rizika na portfolia aktiv více bank, což omezuje riziko jednotlivé banky. S rozdělením úvěrového rizika souvisí snížení požadavků na likviditu.

Každý syndikovaný úvěr doplňuje řada smluv a právních ujednání, jež upravuje vztahy jak mezi syndikátem bank a dlužníkem, tak i vztahy mezi jednotlivými členy bankovního syndikátu. Vzhledem k tomu, že syndikované úvěry mají nejčastěji mezinárodní rozměr, je nezbytné smluvně definovat jurisdikci, podle ní by se případně postupovalo v případě soudního sporu.⁸²

Jedna nebo více z velkých bank v syndikátu je syndikátem určena jako vedoucí instituce.⁸³ Vedoucí banka (banky) odpovídá za dokumentaci spojenou s úvěrem, obchodní spojení, shromáždění zdrojů, poskytnutí úvěru, příjem splátek a úroků a jejich rozdělení mezi členy bankovního syndikátu. V průběhu trvání úvěrového obchodu celý syndikát řídí, zařizuje komunikaci s dlužníkem, informuje ostatní členy o aktuálním vývoji a dohlíží nad dodržováním dalších smluvních podmínek. Významným prvkem syndikovaných úvěrů je způsob stanovení úrokových sazeb, které se v pravidelných intervalech přehodnocuje na základě smluvně stanovené základní sazby, která bývá odvozena od některé důležité sazby⁸⁴ mezibankovního trhu. Rozdělení příjmů mezi členské banky syndikátu se odvíjí podle podílu na poskytnutém úvěru a úloze každé

⁸¹ Často se setkáváme také s označením konsorciální úvěr či syndikátní úvěr.

⁸² POLOUČEK, Stanislav a kol. *Bankovníctví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 716 s. ISBN 80-7179-462-7, s. 646.

⁸³ Vedoucí banka syndikátu se nazývá agent, administrátor úvěru či Lead Manager.

⁸⁴ Např. LIBOR, EURIBOR.

jednotlivé banky. Výhoda pro banky spočívá nepochybně v možnosti prodeje své části pohledávky na sekundárním trhu.

Syndikovaný úvěr se vyvinul jako východisko velkých komerčních úvěrů, které kvůli požadavkům na úvěrovou angažovanost nemůže poskytovat jedna banka. Pro banku by byl zisk plynoucí z poskytnutí úvěru tak velkého rozsahu jednoznačnou motivací pro jeho poskytnutí. V případě, že by však došlo k problémům se splácením úvěru, mohla by tato skutečnost být rozhodující pro samotnou existenci banky, a proto takový úvěr na základě veřejnoprávní regulace úvěrové angažovanosti musí být rozdělen mezi více subjektů.

5.3.6 Lombardní úvěr

V případě lombardního úvěru hovoříme o krátkodobém úvěru na pevnou částku a přesně termínovanou lhůtu, poskytovaný proti zástavě movité věci nebo práva. Rozlišujeme lombardní úvěr pravý, jehož charakteristiku jsem nastínil výše a lombardní úvěr nepravý, což je podle bankovní praxe komerční kontokorentní úvěr zajištěný movitou zástavou. Právní úprava lombardního úvěru se řídí obecnou právní úpravou smlouvy o úvěru obsaženou v § 497 a násl. ObchZ.

Podle druhu zástavy rozlišujeme následující druhy lombardních úvěrů:

- lombard cenných papírů – jedná se o nevýznamnější lombardní úvěr;
- směnečný lombardní úvěr;
- lombardní úvěr na zboží – zástavu tvoří zboží obchodovatelné na burze;
- lombard pohledávek;
- lombardní úvěr poskytnutý na základě zastavení práva.

5.3.7 Eskontní úvěr

Eskontní úvěr se řadí do skupiny směnečných úvěrů. Jedná se o skupinu úvěrových bankovních obchodů, u kterých má výsadní postavení směnka a jež jsou založeny na jejich zvláštностech. Směnku je možno definovat jako cenný papír splňující zákonem č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů (dále

jen zákon směnečný a šekový), předepsané náležitosti,⁸⁵ na kterém se určitá osoba zavazuje zaplatit oprávněnému majiteli směnky uvedenou peněžní částku.⁸⁶ Právní úprava směnečného úvěru se řídí obecnými ustanoveními § 497 a násl. ObchZ upravujícími smlouvu o úvěru. Rozeznáváme dva základní typy eskontního úvěru a to: eskontní úvěr jednorázový a eskontní úvěr poskytovaný opakovaně v rámci stanoveného úvěrového rámce.

Eskontní úvěr patří mezi krátkodobě komerční peněžní úvěry a vzniká prostřednictvím odkupu (eskontu) směnky bankou před její splatností se srážkou úroku (diskontu⁸⁷) za dobu od dne eskontu do dne splatnosti směnky. Zjednodušeně řečeno podstatou je odkup směnky bankou před její splatností.

V případě, jestliže banka eskontuje směnku, stává se jejím majitelem a přebírá postavení věřitele směnečného úvěru. Banka poté poskytne subjektu, který na ni eskontoval směnku eskontní úvěr na částku směnky a s dobou splatnosti určenou splatností směnky. Banka, která se stala majitelem směnky, si tuto směnku může ponechat ve svém portfoliu nebo ji může dále odprodat (reeskontovat).

„Eskontní úvěr je zvláštním typem úvěru v tom smyslu, že splácení poskytnutého úvěru banka požaduje nikoli po žadateli o úvěr, ale po hlavním dlužníkovi, tj. akceptantovi v případě směnky cizí či výstavci v případě směnky vlastní. Žadatel o úvěr je v tomto úvěrovém vztahu vedlejším dlužníkem, který nahrazuje směnečnou pohledávku banky v případě platební neschopnosti hlavního dlužníka.“⁸⁸

5.3.8 Negociační úvěr

V zahraničním obchodě se setkáváme s modifikací eskontního úvěru, kterou představuje negociační úvěr. Tento typ bankovního úvěrového obchodu je spojen

⁸⁵ § 1 a § 75 zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový udává úplný výčet předepsaných náležitostí, aby se jednalo o směnku cizí, respektive vlastní.

⁸⁶ REVENDA, Zbyněk; MANDEL, Martin; KODERA, Jan; MUSÍLEK, Petr; DVORÁK, Petr; BRADA, Jaroslav. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 3. vydání. Praha: Management Press, 2002. 634 s. ISBN 80-7261-031-7, s. 138.

⁸⁷ Diskont je výnos banky za předčasné vyplacení směnečné sumy.

⁸⁸ KAŠPAROVSKÁ, Vlasta. *Banky a bankovní obchody*. 1. vydání. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2003. 104 s. ISBN 80-7157-652-2, s. 46.

s dokumentárními platbami.⁸⁹ Negociační úvěr nachází využití v případě, pokud má dovozce zájem o zboží a chce platit směnkou.

Podstata negociačního úvěru spočívá v tom, že dovozce předem zařizuje svému dodavateli (vývozci) eskont směnky u negociační banky, která spolu se směnkou získá příslušné dokumenty k dodávanému zboží. Negociační banka tak činí na základě příslibu zaplacení od domácí banky dovozce. Dovožce otevírá svému dodavateli směnečný úvěr u zahraniční banky prostřednictvím své domácí banky. Poté, co vývozce vypraví zboží a předloží negociační bance dokumenty, že je zboží na cestě, mu banka proplatí směnku. Dovožci následně dojde zboží a v den splatnosti zaplatí směnku bance, oproti tomu dostane od banky dokumenty od zboží. Důležitou roli u negociačního úvěru hraje pověřovací list, kterým dovozce pověřuje negociační banku, aby prováděla tyto operace.

5.4 Vybrané typy závazkových úvěrů a záruk

5.4.1 Akceptační úvěr

Akceptační úvěr patří do skupiny směnečných úvěrů. Jeho hlavním rysem je tedy stejně jako u ostatních směnečných úvěrů nerozlučná spjatost se směnkou. Základem akceptačního úvěru je akcept směnky, což znamená písemné přijetí směnky cizí. Tímto se akceptant (banka) po prověření bonity klienta zavazuje zaplatit směnečnou částku v době splatnosti směnky. Banka neposkytuje klientovi primárně peněžní prostředky, ale poskytuje garanci za zaplacení závazku svého klienta, jde tedy o půjčku kreditu, nikoli o půjčku peněz. Právní úprava akceptačního úvěru se řídí zákonem č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, který upravuje náležitosti akceptu. Samotný úvěr je podřízen obecné úpravě § 497 a násl. ObchZ.

Podstatou akceptačního úvěru je akceptace bankou na ni vystavené⁹⁰ cizí směnky, ve které klient bance přikazuje zaplatit stanovenou peněžní částku majiteli

⁸⁹ Dokumentárními platbami je dokumentární inkaso a dokumentární akreditiv. Jedná se o způsoby platebního styku, kdy platba je svázána s dokumenty související s daným obchodem.

⁹⁰ Od svého klienta nebo jím pověřené osoby.

směnky v určitém termínu, čímž se banka stává hlavním směnečným dlužníkem. Současně se stanoví podmínka, že klient musí složit prostředky k pokrytí závazku u banky ještě před splatností směnky. Pokud vše probíhá podle smlouvy o akceptačním úvěru, výstavce směnky složí před dospělostí⁹¹ směnky směnečný obnos na bankovní účet akceptační banky a banka tyto peněžní prostředky použije k honorování⁹² směnky. V případě, že klient poruší úvěrovou smlouvu a neposkytne bance potřebné peněžní prostředky, banka uhradí směnku za použití svých zdrojů a otevře klientovi nepovolený účet. Tím se mění závazkový úvěr na úvěr peněžní.

Akceptační úvěr má zpravidla krátkodobý charakter a nachází využití zejména k financování zboží ve vnitrostátním i zahraničním obchodě. V praxi bývá často kombinován s eskontním úvěrem.

5.4.2 Remboursní úvěr

V zahraničním obchodě se používá remboursní⁹³ úvěr, který se vyvinul jako modifikace akceptačního úvěru a je pro tyto účely přizpůsoben zahraničním odběratelsko-dodavatelským vztahům. V současné době bývá remboursní úvěr spojen s platbou ve formě dokumentárního akreditivu. Je poskytován dovozci remboursní bankou (banka exportéra) akceptem směnky, kterou na ni vystaví exportér. Akcept směnky se uskutečňuje proti předání dokumentů určených odběratelem (dovozcem) v rámci dané zahraniční obchodní operace.⁹⁴ Akceptem směnky se banka stává přímým směnečným dlužníkem. Remboursní úvěr bývá často spojen s úvěrem negociačním.

⁹¹ Dospělostí směnky se rozumí její splatnost. Den dospělosti je dnem, kdy je možno požadovat závazky ze směnky poprvé.

⁹² Jinak také proplacení směnky.

⁹³ Někdy též remboursní úvěr.

⁹⁴ Kolektiv autorů, *Bankovníctví*. 5. přepracované vydání. Praha: Bankovní institut, a.s., 2004. 292 stran, ISBN 80-7265-035-1, s. 100.

5.4.3 Avalový (ručitelský) úvěr

Avalový (ručitelský) úvěr⁹⁵ by se dal charakterizovat jako krátkodobý komerční úvěr spojený s poskytnutím kreditu banky. Banka při něm přebírá ručení za závazky svého klienta. Pojem avalový úvěr vychází ze směnečného práva, kde doložka per aval na směnce slouží k zavázání se ručitele za některého ze směnečných dlužníků. Princip a využití avalových úvěrů a záruk je analogický jako u akceptačního úvěru, není zde ovšem nutné spojení se směnkou.⁹⁶

V současné době rozeznáváme dva základní typy avalových úvěrů:

V případě avalového úvěru ve formě ručení se banka zavazuje uhradit závazek za svého klienta, pokud ho nesplní on sám. Pro ručení je charakteristická akcesorita záručního závazku banky na hlavní závazek klienta.

U směnečného avalu se banka jeho prostřednictvím zaručuje za směnečného dlužníka a ručí shodně jako směnečný dlužník.

5.4.4 Bankovní záruka

Bankovní záruka se řadí mezi úvěrové bankovní obchody, konkrétně mezi závazkové úvěry a záruky. Jedná se o druh ručení a jeden z prostředků zajištění závazku. Bankovní záruka představuje neodvolatelný závazek banky vyplatit oprávněné osobě určitý peněžní obnos, pokud klient nesplní svůj závazek vůči oprávněné osobě nebo jestliže budou splněny jiné podmínky stanovené v záruční listině.⁹⁷ V případě, že bankovní záruku převzala spolehlivá banka, je z hlediska věřitele považována za nejrychlejší a nejúčinnější prostředek zajištění závazku. Bankovní záruku může poskytovat pouze banka, které ČNB udělila licenci či pobočka zahraniční banky, která disponuje bankovní licencí na základě jednotného pasu.

Tuzemská právní úprava bankovní záruky se nachází v § 313 – 322 ObchZ. Dále se na ni v otázkách, které nejsou upraveny výše zmíněnými §, použijí přiměřeně

⁹⁵ Setkáváme se také s termínem avalský úvěr.

⁹⁶ DVORÁK, Petr. *Bankovnictví pro bankéře a klienty*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. 681 s. ISBN 80-7201-515-X, str. 546.

⁹⁷ § 313 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

ustanovení o ručení obsažené v § 303 – 312 ObchZ. Dle § 261 odst. 3 písm. e) ObchZ jsou vztahy z bankovní záruky absolutními obchody, výše uvedená ustanovení se na ně tedy použijí bez ohledu na povahu zúčastěných subjektů.

Mezi bankou a klientem (příjemcem bankovní záruky) musí být uzavřena mandátní smlouva, která předchází vystavení samotné záruční listiny. Bankovní záruka vzniká na základě obligatorně písemného prohlášení banky v záruční listině. Podstatou bankovní záruky je písemný závazek banky uspokojit věřitele do výše určité peněžní částky, jestliže dlužník nesplní určitý závazek, za který se banka zaručila. Bankovní zárukou je možno zajistit peněžité i nepeněžité závazky, ale banka poskytuje vždy jen peněžité plnění.

Bankovní záruky kromě tuzemské právní úpravy regulují Jednotná pravidla pro kontraktní záruky⁹⁸ a Jednotná pravidla pro záruky vyplatitelné na požádání,⁹⁹ která byla vytvořena Komisí pro bankovní záruky a obchodní praxi při mezinárodní obchodní komoře v Paříži. Tato pravidla se mohou použít jak pro tuzemské bankovní záruky, tak i pro bankovní záruky s mezinárodním prvkem. Pouze ale při splnění podmínky, že je na ně záruční listinou přímo odkázáno.

Bankovní záruky je možno rozdělit podle charakteru podmínky pro uplatnění nároku na plnění ze záruky na akcesorické záruky, které jsou vázány na zajišťovaný závazek, a banka u nich může vznášet stejné námitky, jako má dlužník proti příjemci bankovní záruky. Druhou skupinou jsou abstraktní bankovní záruky, které se naopak vyznačují nezávislostí na zajišťovaném závazku

Podle toho, zda bankovní záruka zajišťuje platební či neplatební závazek klienta, rozdělujeme bankovní záruky na platební záruky a neplatební záruky (záruka za nabídku, kauční záruka, akontační záruka).

⁹⁸ V originále Uniform Rules for Contract Guarantees.

⁹⁹ V originále Uniform Rules for Demand Guarantees.

6. Depozitní bankovní obchody

6.1 *Obecná charakteristika depozitních bankovních obchodů a jejich rozdělení*

Prostřednictvím depozitních bankovních obchodů banky získávají cizí zdroje,¹⁰⁰ které tvoří převládající podíl v pasivech banky.¹⁰¹ Takto získané zdroje se projevují na pravé straně bankovní bilance a právě jimi banka financuje své aktivní obchody, zejména tedy úvěrové obchody. Banka při jejich uskutečňování vystupuje v dlužnické pozici a soustřeďuje dočasně volné peněžní prostředky různých ekonomických subjektů. Za tyto dočasně volné peněžní prostředky platí svým věřitelům odpovídající cenu.

Depozitní obchody zahrnují jak transakce mezi bankou a klienty, tak mezi bankami navzájem a nakonec i transakce mezi bankou obchodní a bankou centrální. V této kapitole se zaměřím pouze na depozitní bankovní obchody určené pro klienty bank, protože od nich pochází většinová část cizích zdrojů obchodních bank.

Za základní formy depozitních obchodů lze považovat:¹⁰²

- přijímání vkladů – vkladové obchody;
- emise dluhových cenných papírů – emisní obchody;
- speciální depozitní obchody.

Výše uvedené skupiny depozitních obchodů se od sebe liší právní úpravou, pojištěním peněžních prostředků v nich alokovaných, v obchodovatelnosti na sekundárním trhu, likviditě, způsobu stanovení a výši úroků, jejich zdanění a ve tvorbě povinných minimálních rezerv k jednotlivým zdrojům. Z těchto odlišností plyne jejich rozdílný dopad na činnost a hospodaření banky.

V literatuře¹⁰³ se setkáváme s tím, že mezi depozitní obchody je řazeno také přijímání úvěrů bankou od klientů. Ve své práci se jimi však z důvodu odlišné povahy

¹⁰⁰ V případě cizích zdrojů se jedná o prostředky nabyté od jiných subjektů na trhu formou vypůjčení.

¹⁰¹ Pasiva banky tvoří kromě již zmíněných cizích zdrojů také kapitál banky, což je zdroj vlastní.

¹⁰² REVENDA, Zbyněk; MANDEL, Martin; KODERA, Jan; MUSÍLEK, Petr; DVORÁK, Petr; BRADA, Jaroslav. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 3. vydání. Praha: Management Press, 2002. 634 s. ISBN 80-7261-031-7, s. 149.

¹⁰³ Viz. DVORÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. 681 s. ISBN 80-7201-515-X, str. 416.

oproti ostatním depozitním obchodům nebudu dále zabývat, nicméně si myslím, že bylo účelné se o nich alespoň zmínit.

Další obvyklá hlediska členění depozitních bankovních obchodů jsou následující:¹⁰⁴

- hledisko bankovního subjektu – přímé (primární depozita – zdroje získané od nebankovních subjektů), nepřímé (sekundární depozita – zdroje od jiných bank obchodovatelné na mezibankovním trhu) a úvěrové depozitní zdroje od centrální banky;
- hledisko povahy věřitelů – depozitní zdroje od bankovních subjektů a depozitní zdroje od nebankovních subjektů;
- hledisko splatnosti vkladů – termínované a netermínované, krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé;
- hledisko velikosti vkladů a subjektů vkladů – velkodeponenty (peněžní ústavy, penzijní fondy, stavební spořitelny apod.) a malodeponenty (domácnosti, podnikatelské subjekty).

6.2 Vkladové obchody (přijímání vkladů)

Přijetím vkladu získává banka od klientů volné peněžní prostředky a zavazuje se je v budoucnu vyplatit zpět. Za poskytnutí těchto prostředků náleží klientům příslušná cena – úrok. Vkladové obchody zahrnují celou řadu jednotlivých produktů, které se od sebe liší výší úroků, likviditou vkladu apod.

Pro účely mé práce primární rozdělení vkladových obchodů (přijímání vkladů) vychází z jejich právní úpravy. Podle toho je členíme na:

- vkladové obchody upravené v obchodním zákoníku (smlouva o běžném a vkladovém účtu);
- vkladové obchody upravené v občanském zákoníku (vkladní knížky a vkladní listy);
- vkladové obchody se speciální úpravou.¹⁰⁵

¹⁰⁴ ŠEVČÍK, Aleš. *Bankovníctví I*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 144 s. Dostupné z WWW: <http://econ.muny.cz/data/PFBANI/KFBAL_dso.pdf>. ISBN 80–210–3649–4.

¹⁰⁵ Vkladovým obchodům se speciální úpravou se bude věnovat subkapitola 6.4 nazvaná Speciální depozitní obchody.

6.2.1 Vklady na běžných účtech¹⁰⁶

Běžné účty jsou typickým a základním druhem bankovních obchodů a stojí obvykle na počátku vztahu mezi bankou a klientem. Na běžný účet navazuje celá řada dalších bankovních obchodů, jakými jsou například platební karty, šeky, úvěry atd. Primárním účelem běžného účtu je zajištění bezhotovostního i hotovostního platebního styku a dočasné uložení volných finančních prostředků. S vysokou mírou likvidity, kterou se běžné účty vyznačují, souvisí jejich nízké úročení. Přestože je jejich správa spojena ze strany banky s nemalými náklady, zejména z toho důvodu, že klient může peněžními prostředky bez omezení disponovat, představují vklady na běžných účtech levný zdroj peněžních prostředků obchodních bank.

Základní právní úprava regulující oblast běžných účtů je obsažena v § 708 – 715 ObchZ. Většina z těchto ustanovení má dispozitivní povahu a strany se od této úpravy mohou smluvně odchýlit nebo ji vyloučit. Podle § 261 odst. 3 písm. d) ObchZ je smlouva o běžném účtu absolutním obchodem, takže se řídí ObchZ bez ohledu na povahu účastníků, ať už je klientem fyzická nebo právnická osoba. Kromě právní úpravy v ObchZ se řídí zásady vedení běžných účtů Všeobecnými obchodními podmínkami, které vydala ČNB a byly uveřejněny ve Věstníku ČNB č. 22/1994.¹⁰⁷ Ty mohou jednotlivé obchodní banky celé nebo z části převzít či si vytvořit obchodní podmínky své, které mají povahu obchodních podmínek ve smyslu § 273 odst. 1 ObchZ. „*Na vztah mezi klientem a bankou v rámci běžného účtu se přímo vztahují i některá ustanovení zákona o bankách. Jedná se zejména o úpravu bankovního tajemství a pojištění depozit.*“¹⁰⁸

Běžný účet se zřizuje smlouvou o běžném účtu na základě žádosti klienta. Pro smlouvu je zákonem předepsána písemná forma, ta samá podmínka platí pro změnu či zrušení smlouvy. Podle základního ustanovení § 708 odst. 1 ObchZ se banka zavazuje zřídit od určité doby v určité měně účet pro jeho majitele, přijímat na zřízený účet

¹⁰⁶ Běžné účty se spolu s kontokorentními, žirovými a dispozičními účty nazývají vklady na viděnou, jinak též vklady na požádání, vista vklady či běžné vklady.

¹⁰⁷ ČNB [online]. c2003-2011 [cit. 2011-02-17]. Úřední sdělení ČNB č. 31/1994 o vydání Všeobecných obchodních podmínek. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/vestnik/1994/download/v_1994_22.pdf>.

¹⁰⁸ DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. 681 s. ISBN 80-7201-515-X, str. 263.

peněžní prostředky, vyplácet z něj peněžní prostředky nebo z něj či na něj provádět jiné platební transakce.

Podstatnými náležitostmi, bez kterých by smlouva o běžném účtu byla absolutně neplatná, jsou:

- přesné určení a identifikace smluvních stran;
- určení doby, od které má být běžný účet zřízen;
- určení měny, ve které má být běžný účet veden;
- závazek banky přijímat na zřízený běžný účet vklady a platby;
- závazek banky uskutečňovat ze zřízeného běžného účtu výplaty a platby.

Smlouva o běžném účtu může obsahovat dále:¹⁰⁹

- vymezení osob oprávněných nakládat s peněžními prostředky a způsob nakládání s nimi;
- výši nebo způsob stanovení výše úrokové sazby, období splatnosti úroků, které banka platí ze zůstatku peněžních prostředků na účtu jeho majiteli, popřípadě ujednání, že úroky nebudou placeny;
- určení lhůt, v nichž oznamuje banka majiteli účtu přijaté vklady a platby a provedené výplaty a platby a výši zůstatku peněžních prostředků na účtu a dále formu tohoto oznámení;
- výši nebo způsob stanovení výše úplaty a způsob, jakým tuto úplatu majitel účtu bance zaplatí, popřípadě ujednání, že úplata nebude bankou požadována. Výši úplaty lze sjednat i odkazem na ceník banky.

U smlouvy o běžném účtu je velmi důležité rozlišovat pojmy nakládání s účtem a nakládání s peněžními prostředky na účtu. Pod pojem nakládání s účtem se řadí úkony týkající se smlouvy o běžném účtu, jako jeho zřízení, jakékoliv změny a ukončení smluvního vztahu. Právo nakládat s účtem má podle § 709 odst. 3 ObchZ majitel účtu. Podle stejného ustanovení může jiná osoba než majitel účtu nakládat s účtem jen na základě zvláštní plné moci udělené majitelem účtu, na níž je jeho podpis úředně ověřen. Úřední ověření podpisu se nevyžaduje, je-li plná moc udělena před bankou.

Naproti tomu k nakládání s peněžními prostředky na účtu jsou oprávněny osoby uvedené v podpisových vzorech předaných majitelem účtu bance, jiné osoby pouze

¹⁰⁹ § 709 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

za podmínek stanovených ve smlouvě o běžném účtu.¹¹⁰ Samotným nakládáním s peněžními prostředky rozumíme možnost disponovat s peněžními prostředky na běžném účtu, tedy provádět výběry či převody.

6.2.2 Vklady na vkladových účtech

Vkladový účet je druhem depozitního bankovního obchodu, jehož hlavním účelem je dlouhodobé ukládání a zhodnocování úspor klienta. Hlavní odlišností oproti běžným účtům je vyšší míra zhodnocení uloženým peněžních prostředků a to, že nejsou zřizovány primárně za účelem platebního styku.

Základem právní úpravy vkladových účtů jsou převážně dispozitivní ustanovení § 716 – 719 ObchZ, upravující smlouvu o vkladovém účtu. Dle § 261 odst. 3 písm. d) ObchZ je smlouva o vkladovém účtu stejně jako smlouva o běžném účtu absolutním obchodem. To znamená, že povaha účastníků nehraje pro právní režim smlouvy žádnou roli. Vzhledem k obsahové podobnosti se smlouvou o běžném účtu používá obchodní zákoník konstrukci odkazu na ustanovení běžného účtu v případě, že samostatná úprava smlouvy o vkladovém účtu něco neupravuje.

Vkladový účet může být zřízen pouze na základě obligatorně písemné smlouvy o vkladovém účtu. Smlouvou o vkladovém účtu se zavazuje banka zřídit od určité doby v určité měně účet pro jeho majitele a platit z peněžních prostředků na účtu úroky a majitel účtu se zavazuje vložit na účet peněžní prostředky, přenechat jejich využití bance na dobu určitou nebo na dobu neurčitou s předem stanovenou výpovědní lhůtou.¹¹¹ Oproti smlouvě o běžném účtu je v zákoně výslovně zakotveno, že majitel účtu přenechává bance peněžní prostředky k jejich využití.

Podstatnými náležitostmi smlouvy o vkladovém účtu jsou:

- závazek banky zřídit od určité doby a v určité měně účet pro jeho majitele;
- závazek banky platit z peněžních prostředků na účtu úroky;
- závazek majitele účtu vložit na účet peněžní prostředky;
- závazek majitele účtu přenechat využití peněžních prostředků bance na dobu určitou nebo dobu neurčitou s předem stanovenou výpovědní lhůtou.

¹¹⁰ § 710 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

¹¹¹ § 716 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Do kategorie vkladových účtů můžeme zařadit dva základní typy vkladů, a to vklady termínované a úsporné.

Termínované vklady jsou vklady, u kterých nemá klient neomezenou možnost se svými prostředky kdykoliv manipulovat. Této možnosti se vzdává na určitou dobu ve prospěch banky. S omezením možnosti volně nakládat se svými prostředky souvisí vyšší úrokový výnos poskytnutý bankou oproti vkladům na viděnou. Výše úrokových sazeb je zpravidla ovlivňována velikostí vkladu, dobou splatnosti, případně délkou výpovědní lhůty. Základem termínovaného vkladu je smlouva o termínovaném vkladu, ve které jsou specifikovány konkrétní vkladové podmínky. V praxi se setkáváme se dvěma základními typy termínovaných vkladů. Jde o termínovaný vklad s předem určenou pevnou lhůtou a o vklady s výpovědní lhůtou, u kterých není předem určena vázací doba. Teoreticky může klient disponovat se svými uloženými prostředky až po uplynutí určité doby. V praxi se však setkáváme s tím, že banky umožňují za určitých sankčních podmínek klientům disponovat se svým vkladem. Termínované vklady nacházejí u klientů využití z důvodu vyššího zhodnocení uložených finančních prostředků oproti běžným účtům. Z pohledu banky jsou termínové vklady významnou zdrojovou základnou a oproti vkladům na viděnou s sebou nesou nižší provozní náklady.

Úsporné vklady představují prostředky ukládané na úsporné vkladové účty (spořicí účty). Oproti termínovaným vkladům se v průběhu trvání úsporného vkladového účtu mění zůstatek na účtu klienta v důsledku průběžně možných vkladů a výběrů. Z toho vyplývá, že důležitou vlastností peněžních prostředků na úsporných vkladových účtech je jejich vyšší likvidita, která se blíží likviditě u vkladů na viděnou. Nejsou však zřizovány za účelem provádění platebního styku. Z výše zmíněných vlastností plyne výše úrokové míry, která se pohybuje mezi úrokovou mírou nabízenou u vkladů na viděnou a u termínovaných vkladů. Jedním z typů vkladů na vkladových účtech jsou vkladní knížky, jejichž problematice se budu věnovat v další subkapitole.¹¹²

¹¹² Zde spatřuji drobný rozpor mezi ekonomickou a právní systematikou. Z ekonomického hlediska se vkladní knížky řadí mezi vklady na vkladových účtech. Z právního hlediska však považuji za důležité zdůraznit odlišnou právní úpravu vkladních knížek, která podléhá režimu občanského zákoníku, vytvořením samostatné subkapitoly.

6.2.3 Vklady na vkladních knížkách

Vklady na vkladních knížkách jsou druhem vkladů na vkladových účtech s tím specifickým, že je proti vkladu vystaven doklad ve formě vkladní knížky. Tento druh vkladů slouží k dlouhodobějšímu uložení peněžních prostředků klienta.

Těžiště právní úpravy vkladů na vkladních knížkách nacházíme v § 781 – 785 OZ a je dále konkretizováno ve vyhlášce č. 47/1964 Sb., o peněžních službách občanům. V § 778 – 780 OZ nalezneme obecnou právní úpravu vkladů.

Smlouva o vkladu vzniká mezi fyzickou nebo právnickou osobou (vkladatelem) a peněžním ústavem složením vkladu u peněžního ústavu a jeho přijetím peněžním ústavem.¹¹³ Nutné jsou tedy tyto dva projevy vůle. Vkladateli náleží právo na úroky nebo jiné majetkové výhody stanovené peněžním ústavem. Podle § 781 odst. 1 jsou vkladní knížky vydávány bankou jako potvrzení vkladu, přičemž z ní musí být zřejmá výše vkladu, jeho změna a konečný stav.

Podle platné české legislativy může být vkladní knížka vystavena pouze už jen na jméno.¹¹⁴ Disponovat se vkladem je klientovi umožněno pouze za podmínky předložení vkladní knížky. Přičemž oprávnění disponovat se vkladem má pouze ten, na jehož jméno, příjmení, datum narození a adresu nebo identifikační znak právnické osoby je vkladní knížka vystavena.¹¹⁵ Vyplacení hotovosti z vkladní knížky může být, dle dohody vkladatele s peněžním ústavem, vázáno na sdělení hesla. Pokud vkladatel dvacet let se vkladem nenakládal, ani nepředložil vkladní knížku na doplnění záznamů, ruší se vkladový vztah. Vkladatel má ale právo na výplatu zůstatku zrušeného vkladu.

Rozlišujeme dva základní druhy vkladních knížek, a to vkladní knížky obyčejné, které charakterizuje plynutí výnosů vkladů ve formě sjednaných úroků nebo jiných majetkových výhod. Druhou skupinou jsou vkladní knížky výherní, u kterých nejsou sjednané úroky, ale přinášejí vkladateli výnos ve formě možné výhry.

Podle omezenosti dispozice se vkladem jsou vkladní knížky rozděleny na vkladní knížky s výpovědní lhůtou a bez výpovědní lhůty.

¹¹³ § 778 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

¹¹⁴ Vkladní knížky na doručitele byly zrušeny novelou zákona o bankách č. 21/1992 Sb. s platností od 1. 1. 2003, jako důsledek opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti.

¹¹⁵ § 783 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Vklady na vkladních knížkách mají dlouholetou tradici a bývají využívány zejména starší generací bankovních klientů, fyzických osob. V současné době však s rozvojem informačních technologií jejich význam klesá.

6.2.4 Vklady na vkladních listech

Další formu vkladů upravenou OZ tvoří skupina vkladů na vkladních listech.¹¹⁶ Vkladní listy jsou krátkodobé maloobchodní instrumenty, které se většinou neobchodují na veřejných trzích.

Stručnou zákonnou úpravu vkladních listů nalezneme v jediném § 786 OZ. Ten definuje vkladní list jako potvrzení peněžního ústavu o pevném jednorázovém vkladu. Výše vkladu je uvedena na vkladním listu. Právě pevnou výší vkladu a jednorázovostí se liší od vkladů na vkladních knížkách. Z toho vyplývá, že během trvání právního vztahu není možné z něj vybírat, ani činit tzv. přívkłady. Doba splatnosti se pohybuje v rozmezí od jednoho měsíce do několika let. Nejčastěji jsou však sjednávány na dobu od 2 do 5 let. OZ dále v § 786 odst. 1 stanoví, že se na vkladní listy přiměřeně použijí ustanovení o vkladních knížkách.

Podle § 786 odst. 2 OZ mohou být vkladní listy vystaveny pouze ve formě vkladních listů na jméno. Toto ustanovení bylo do OZ zakomponováno novelizací provedenou zákonem č. 367/2000 Sb. Od data nabytí účinnosti¹¹⁷ této novely již OZ neurčuje, že vkladní list je cenný papír. Nevztahuje se na ně tedy úprava zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o cenných papírech). Tuto domněnku potvrzuje i fakt, že v původním znění zákona o cenných papírech byly vkladní listy v § 1 odst. 1 písm. d) výslovně vyjmenovány. Naproti současné znění § 1 téhož zákona ve svém demonstrativním výčtu vkladní listy jako druh cenného papíru neoznačuje.

¹¹⁶ Setkáváme se též s označením vkladové listy, vkladové certifikáty, depozitní certifikáty či CD's.

¹¹⁷ Zákon č. 367/2000 Sb. nabytí účinnosti dnem 1. 1. 2001.

6.3 Emisní obchody (emise dluhových cenných papírů)

Druhou velkou skupinu depozitních bankovních obchodů tvoří emisní obchody. Při emisních obchodech dochází k emisi cenných papírů. Ta slouží k alokaci volných finančních prostředků od jednotek přebytkových k těm deficitním. Tím banky získávají finanční prostředky pro své další obchody. Emisní obchody se od obchodů vkladových odlišují tím, že na ně se nevztahují ustanovení zákona o bankách, týkající se povinného pojištění vkladů. I přesto, že emisní obchody nejsou pojištěny a klienti při nich podstupují vyšší riziko, než u vkladových obchodů, jsou často pro svou vyšší výnosnost vyhledávány. V rámci této subkapitoly se zaměřím na hlavní druhy cenných papírů, kterými jsou bankovní dluhopisy a depozitní směnky.

6.3.1 Bankovní dluhopisy

Bankovní dluhopis je zastupitelný cenný papír, v němž se dlužník (banka) zavazuje věřiteli (klientovi) splatit určitou částku k určitému termínu a vyplatit určitý výnos.¹¹⁸ S dluhopisem je spojeno právo na splacení dlužné částky a povinnost banky toto právo uspokojit. Při emisi dluhopisů tak banka získává cizí kapitál na stanovenou dobu.

Při právní úpravě dluhopisů hrají stěžejní roli dva zákony. Obecná úprava je zakotvena v zákoně č. 591/1992 Sb., o cenných papírech. Zákon stanovuje náležitosti cenných papírů, formu, pravidla jejich vydávání a některé vybrané smlouvy, jejichž předmětem jsou cenné papíry. V poměru speciality je k němu zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech. Ten definuje náležitosti dluhopisů, proces vydání a splácení dluhopisů, zvláštní druhy dluhopisů a dohled ČNB v oblasti dluhopisů.

§ 2 zákona č. 190/2004 Sb., o dluhopisech stanoví, že dluhopisy mohou být vydávány v listinné nebo zaknihované podobě. Mezi základní náležitosti dluhopisů, v obou výše uvedených podobách, patří: údaje o emitentovi, název dluhopisu obsahující slovo dluhopis, identifikační označení, jmenovitá hodnota, údaj o schválení

¹¹⁸ Kolektiv autorů, *Bankovníctví*. 5. přepracované vydání. Praha: Bankovní institut, a.s., 2004. 292 stran, ISBN 80-7265-035-1, s. 128.

emisních podmínek, výnos dluhopisu nebo způsob stanovení jeho výše, datum emise, způsob a místo výplaty jmenovité hodnoty dluhopisu a výnosu z něho, formu dluhopisu, prohlášení emitenta, že se zavazuje splatit dlužnou částku způsobem a v místě uvedeném v emisních podmínkách a datum splatnosti dluhopisu a výnosu z něho.¹¹⁹ Lze se setkat s dluhopisy vydávanými na jméno nebo na doručitele.

Vydání dluhopisů musí předcházet schválení prospektu dluhopisů, v němž musí být uvedeny údaje umožňující zájemci o koupi jejich posouzení a také schválení emisních podmínek ČNB. V emisních podmínkách musí být uvedeny veškeré informace o právech a povinnostech zúčastněných stran a další podrobnosti týkající se provedení emise.

Výnos dluhopisu může být stanoven různým způsobem. Podle toho rozeznáváme dluhopisy s pevnou úrokovou sazbou, dluhopisy jejichž výnos je stanoven jako rozdíl mezi jmenovitou hodnotu dluhopisu a jeho nižším emisním kurzem, dluhopisy s pohyblivou úrokovou sazbou a nakonec dluhopisy s pohyblivou úrokovou sazbou.¹²⁰

Bankovní dluhopisy s sebou nesou řadu specifíků. Z pohledu klienta se jedná o výnosnější druh obchodu, než v případě vkladových obchodů. S vyšší mírou úrokové sazby se však spojuje vyšší riziko, které plyne z toho, že na dluhopisy se nevztahuje povinné pojištění vkladů. I přesto jsou dluhopisy vhodné spíše pro konzervativní investory. Další nevýhodou spatřuji v možné přímé nedostupnosti pro drobné klienty, protože většina dluhopisů na českém trhu se obchoduje v tzv. lotech, které představuje tisíc kusů v celkové hodnotě okolo deseti miliónů korun.¹²¹ Z pohledu banky tvoří bankovní dluhopisy s ohledem na jejich střednědobý až dlouhodobý charakter vhodný zdroj k financování svých aktivních obchodů.

¹¹⁹ § 6 zákona č. 190/2004 Sb., o dluhopisech

¹²⁰ § 16 zákona č. 190/2004 Sb., o dluhopisech

¹²¹ Řešením pro drobné investory jsou různé druhy dluhopisových fondů či nákup dluhopisů prostřednictvím fondu fondů.

6.3.2 Depozitní směnky

Dalším způsobem, pomocí kterého může banka získat peněžní prostředky je emise depozitních směnek. Výstavcem směnky vlastní je v tomto případě banka, která na sebe bere závazek vyplatit v době její splatnosti oprávněnému majiteli směnky směnečnou částku. Depozitní směnka představuje formu dluhových cenných papírů. Podstatu celého instrumentu zjednodušeně tvoří fakt, že banka emituje směnku, kterou předává klientům oproti uložení peněžních prostředků.

Vzhledem k tomu, že je depozitní směnka cenným papírem, vztahuje se na ni obecná právní úprava zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech. Směnky jsou však specifickým druhem cenných papírů, proto je právní úprava směnek konkretizována v zákoně č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový. Ten je k zákonu o cenných papírech v poměru speciality.

Splatnost směnek může být určena k přesně stanovenému datu v budoucnu, v tomto případě se jedná o směnku s pevnou lhůtou platnosti. Druhým případem je směnka splatná na viděnou, přičemž nejčastěji bývá stanoveno určité časové rozmezí, od kdy do kdy má její majitel po předložení směnky nárok na výplatu stanovené částky včetně úroku. Banka nemá povinnost proplatit směnku před uvedeným datem, ale musí proplatit směnku i po překročení dne, který je určen jako poslední den k předložení. Podle § 70 odst. 1 zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový se směnečné nároky vůči příjemci směnky promlčují ve třech letech ode dne splatnosti směnky.

Požadavky na náležitosti směnky vlastní jsou zakotveny v § 75 zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový. U směnek se uplatňuje tzv. směnečná přísnost, což znamená, že směnka musí dostát všem zákonným požadavkům. Pokud některé zákonné požadavky nejsou splněny a nedostatek nelze nahradit uplatněním zákonné domněnky, nejedná se vůbec o cenný papír.

Výnos z depozitních směnek může být určen dvěma základními způsoby. Tím prvním je výnos ve formě úrokového výnosu plynoucího z úrokové doložky na směnce. „*Úroková doložka stanoví pevnou úrokovou sazbu, kterou je úročena směnečná částka ode dne vystavení do dne splatnosti. Majitel směnky dostává v době*

*splatnosti směnečnou částku plus úrok.*¹²² Druhým způsobem stanovení výnosu směnky je stanovení prostřednictvím diskontu. Jde o situaci, kdy je směnka prodána za diskontovanou hodnotu a v době splatnosti je ovšem vyplacena celá směnečná částka. Klient tedy v podstatě nakoupí směnku od banky za částku nižší, než je její nominální hodnota. Tento způsob se používá u směnek s pevně stanovenou dobou splatnosti.

Pro použití směnky z pohledu klienta jako jednoho z depozitních obchodů hovoří vyšší možný výnos, než u jiných bankovních depozitních obchodů s obdobnou lhůtou splatnosti. Další výhodou spatřuji v možnosti prodat směnku třetí osobě i před její splatností a získat tak peněžní prostředky. Nevýhodou je stejně jako u bankovních dluhopisů ta skutečnost, že nepodléhají režimu povinného pojištění vkladů.

6.4 Speciální depozitní obchody

6.4.1 Hypoteční zástavní listy

Hypoteční zástavní listy představují zvláštní druh bankovních dluhopisů, jejichž emitaci mají povolenou pouze banky, které obdržely povolení od ČNB. Tyto dluhopisy vydávají banky k získání prostředků na poskytování hypotečních úvěrů. Největší odlišností oproti běžným bankovním dluhopisům tkví v tom, že zdroje získané jejich emisí jsou ze zákona účelově vázané na financování hypotečních úvěrů.

Právní základ pro úpravu problematiky hypotečních zástavních listů tvoří stejně jako u dluhopisů zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech a zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech, který obsahuje speciální úpravu hypotečních zástavních listů. § 28 zákona č. 190/2004 Sb., o dluhopisech definuje hypoteční zástavní listy jako dluhopisy, jejichž jmenovitá hodnota a poměrný výnos jsou plně kryty pohledávkami z hypotečních úvěrů nebo částí těchto pohledávek.

Jak už legální definice napovídá, zákonná úprava hypotečních zástavních listů se soustředí především na systém jejich krytí. Pro řádné krytí jmenovité hodnoty

¹²² DVOŘÁK, Petr. *Bankovnictví pro bankéře a klienty*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. 681 s. ISBN 80-7201-515-X, s. 454.

hypotečních zástavních listů mohou být využity pouze pohledávky z hypotečních úvěrů, jejichž hodnota nepřevyšuje 70 % ceny zastavených nemovitostí k jejich zajištění. Zákon také poskytuje možnost výjimky v podobě náhradního krytí hypotečních zástavních listů,¹²³ maximálně však do 10 % jejich hodnoty.

S ohledem na vysoce kvalitní krytí, které z hypotečních zástavních listů činí jeden z nejbezpečnějších cenných papírů a té skutečnosti, že úrokový výnos plynoucí ze zástavních hypotečních listů nepodléhá dani z příjmu, je tento druh speciálního depozitního obchodu mezi klienty často vyhledáván. Oblíbenosti také nahrává to, že hypoteční zástavní listy jsou dostupné i pro drobné klienty.

6.4.2 Stavební spoření

Stavební spoření představuje specifický komplexní finanční produkt, složený ze spořicí a úvěrové části. V kapitole zaměřené na úvěrové bankovní ochody jsem se věnoval úvěrům poskytovaným v rámci stavebního spoření, proto nyní rozeberu jeho spořicí část.

Problematika stavebního spoření je obsažena v zákoně č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření. Stavební spoření se podle tohoto zákona rozumí účelové spoření spočívající: v přijímání vkladů od účastníků stavebního spoření, v poskytování úvěrů účastníkům a v poskytování příspěvku fyzickým osobám (účastníkům stavebního spoření). Provozovateli stavebního spoření jsou stavební spořitelny. Stavební spořitelna je banka, která může vykonávat pouze činnosti jí v licenci ČNB povolené.¹²⁴

Spořit peníze prostřednictvím stavebního spoření mohou jak fyzické, tak i právnické osoby. Nárok na příspěvek (státní podporu) mají pouze fyzické osoby a to jen za předpokladu, že splní stanovené podmínky.¹²⁵

¹²³ Náhradním krytím hypotečních zástavních listů rozumíme použití zdrojů získaných z jejich prodeje na nákup jiných, v § 31 odst. 1 písm. a) – f) zákona č. 190/2004 Sb., o dluhopisech vyjmenovaných cenných papírů.

¹²⁴ § 2 odst. 1 zákona č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření

¹²⁵ Podle § 4 odst. 2 zákona č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření mají nárok na státní podporu: občané České republiky, občané Evropské unie, kterým bylo vydáno povolení k pobytu na území České republiky a přiděleno rodné číslo příslušným orgánem České republiky a fyzické osoby s trvalým pobytem na území České republiky a rodným číslem přiděleným příslušným orgánem České republiky.

Základem stavebního spoření je písemná smlouva o stavebním spoření, jejímž uzavřením se klient stává účastníkem stavebního spoření. Smlouva musí obsahovat úrokovou sazbu z vkladů a úrokovou sazbu z úvěrů. Další důležitý prvek smlouvy tvoří stanovení tzv. cílové částky, kterou je omezena maximální doba spoření. Jedná se o součet veškerých vkladů, státní podpory a příslušných úroků. Pokud klient uzavírá stavební spoření s cílem získat úvěr ze stavebního spoření, měl by být jeho objem zahrnut v cílové částce.

Po uzavření smlouvy nastává spořicí fáze. Její podstatou jsou pravidelné úložky předem dohodnuté částky, přičemž se jedná o jejich minimální částky. Stavební spořitelny vychází klientovi vstříc a umožňují mu ukládat vyšší částky, nepravidelné úložky či si stavební spoření předplatit na určitou dobu dopředu. Všechny vklady tvoří Fond stavebního spoření a jsou průběžně úročeny fixní úrokovou mírou, která je stanovena na celou dobu spoření. Jednou ročně je k naspořeným vkladům připisována státní podpora za předcházející rok. I přesto, že účastník stavebního spoření může stavební spoření kdykoliv vypovědět, musí dodržet tzv. vázací dobu, aby mu byla připsána státní podpora. Spořicí fáze končí poskytnutím řádného úvěru ze stavebního spoření či vyplacením vkladů účastníka.

Stavební spoření prošlo v nedávné době řadou významných změn. Zatím poslední novelizace byla provedena zákonem č. 348/2010 Sb., který do českého právního řádu přinesl 3 zásadní změny. Tou první je zdanění státní podpory za rok 2010, jež se bude vyplácet v průběhu roku 2011, srážkovou daní ve výši 50 %. Na účet účastníka bude v letošním roce připsána státní podpora vztahující se k roku 2010 již po zdanění. Druhou změnou je stanovení maximální hranice státního příspěvku na 2000 Kč. Tato hranice se uplatní u státní podpory za rok 2011. Poslední změnou je zdanění úrokových příjmů ze stavebního spoření 15 % daní. Ty byly až do 31. 12. 2010 osvobozeny od daně z příjmů.

Stavební spoření je velmi populárním spořicím produktem a těší se velké oblibě ze strany vkladatelů. Hlavním důvodem byl poměrně vysoký výnos ve srovnání s nízkou rizikovostí. Otázkou je, jak se bude vyvíjet situace po nedávných změnách. Domnívám se, že změny nebyly provedeny jen z důvodu úsporných opatření současné vlády, ale že se stát snaží, aby stavební spořitelny poskytovaly větší objem úvěrů a tím plnily svůj primární účel, kterým je nabízení dostupných zdrojů k zlepšování kvality

bydlení. Tomuto cíli by prospělo i diskutované otevření trhu pro všechny banky, samozřejmě za podmínky, že by stavební spoření splňovalo zákonem předepsané náležitosti. Provedená i diskutovaná opatření by měla za cíl zvýšit konkurenci a snížit ceny. Podle mého názoru s sebou přinesou tyto opatření změnu v klientském segmentu. Stavební spoření nebude primárně využíváno jako spořicí produkt, ale jako produkt nabízející dostupné zdroje k zlepšení kvality bydlení.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo přiblížení obecné problematiky bankovních obchodů, jejich přehledná systematizace a zaměření se na podstatné prvky právní úpravy jednotlivých bankovních obchodů a jejich veřejnoprávní regulace. Materie vztahující se k předmětné problematice je velice rozsáhlá a roztříštěná, úkolem diplomové práce tak bylo ji odpovídajícím způsobem zpřehlednit a zevrubněji o ní pojednat v logických souvislostech.

Základním předpokladem vzniku a existence bankovních obchodů je existence bank a bankovního systému. Bankovním systémem rozumíme souhrn všech bank působících na určitém území, včetně vztahů mezi nimi. Na pojem banky lze nahlížet ze dvou pohledů. Z pohledu funkčního se jedná o specifický podnikatelský subjekt (druh finančního zprostředkovatele) a z pohledu právního jde o právnickou osobu se sídlem v České republice, založenou ve formě akciové společnosti, která má oprávnění přijímat vklady od veřejnosti a poskytovat úvěry na základě udělené bankovní licence. V současné době máme v České republice dvoustupňový bankovní systém tvořený ČNB a soustavou obchodních bank. ČNB zastává funkci banky centrální, jejímž hlavním úkolem je péče o cenovou stabilitu a od ní odvozené další cíle definované zákonem č. 6/1993 Sb., o České národní bance.

Bankovní obchody tvoří hlavní náplň a účel bankovní činnosti. Na jedné straně slouží jako prostředek k dosažení zisku, vznikající na základě věřitelsko-dlužnického vztahu. Na druhé straně jsou nástrojem napomáhajícím klientům bank k realizaci jejich potřeb, ať již se jedná o potřeby zbytné či nezbytné.

Jejich obsah tvoří soustředování peněžních prostředků, úvěrová činnost, zprostředkování platebního styku, obchodování na peněžních trzích a poskytování dalších finančně úvěrových a poradenských služeb. Charakteristickými rysy bankovních obchodů jsou nemateriální (nehmotný) charakter, dualismus a vzájemná propojenost a podmíněnost. Tyto vlastnosti, všem bankovním obchodům společné, odlišují bankovní obchody od jiných produktů či obchodů. Rozeznáváme několik přístupů k dělení bankovních obchodů. Nejčastěji se setkáváme s dělením podle jejich odrazu v bilanci banky, dle clientského segmentu, podle právního režimu a z hlediska funkce pro klienta banky. Rozdělení podle hlediska funkce pro klienta banky je nejmodernější a

v současné době nejpoužívanější přístup. Podle něj rozeznáváme úvěrové bankovní obchody, depozitní bankovní obchody, platební bankovní obchody, bankovní obchody v rámci investičního bankovníctví a konečně bankovní obchody pokladní a směnárenské.

Vzhledem k tomu, že jsou banky specifické podnikatelské subjekty, je jejich základním cílem, stejně jako u jiných podnikatelských subjektů, realizace zisku. Při provádění bankovních obchodů jsou banky vystaveny řadě různých finančních rizik, která mohou mít na hospodaření banky velmi závažný vliv. Pro oblast bankovních obchodů je stěžejní úvěrové riziko. S ním musí banka při úvěrových bankovních obchodech kalkulovat a poskytovat úvěry podle přísně určených podmínek, aby minimalizovala působení úvěrového rizika na její podnikání. K dalším důležitým rizikům bankovních obchodů patří: tržní riziko, riziko likvidity, operační riziko a obchodní riziko. V poslední době se objevují stále nová rizika, proti kterým se banka zajišťuje neustále účinnějšími prostředky.

K rizikům bankovních obchodů neodmyslitelně patří bankovní regulace a dohled, což jsou činnosti, které slouží k řízení rizik a potlačení jejich negativních vlivů. Regulaci chápeme jako ryze preventivní činnost, jež stanoví podmínky pro působení bank, jejichž dodržování bankovní dohled následně kontroluje a v případě jejich porušení činí kroky k nápravě. Soustavu bankovní regulace a dohledu tvoří čtyři základní pilíře. Jedná se o podmínky vstupu do bankovníctví, základní povinnosti bank, povinné pojištění vkladů v bankách a úvěry věřitele poslední instance. Co se týče podmínek vstupu do bankovníctví, musí banka splnit několik vstupních podmínek nutných pro získání a následné udržení bankovní licence. Základní povinnosti postihují všechny oblasti bankovní činnosti. Za základ pro stanovení povinností považují ustanovení § 12 odst. 1 zákona o bankách, který bankám ukládá povinnost postupovat při výkonu své činnosti obezřetně. Povinnost bank postupovat obezřetně při výkonu své činnosti konkretizuje ČNB, která má jako orgán bankovního dohledu v této sféře výsostné postavení. Děje se tomu tak pomocí vyhlášek a opatření ČNB, kterými stanoví rámec obezřetného chování. Jednotlivými podmínkami jsou: kapitálová přiměřenost, přiměřenost likvidity, úvěrová angažovanost, poskytování informací, kapitálová účast banky na jiných právnických osobách a ochrana před nelegálními praktikami v bankovním sektoru. V souvislosti s vývojem finančních trhů stoupá důležitost

povinného pojištění vkladů, které si klade za cíl ochránit vklady bankovních klientů a zvýšit důvěryhodnost bankovního systému v očích vkladatelů.

Pátá kapitola práce se zabývá úvěrovým bankovními obchody. V nejširším smyslu rozumíme úvěrem dočasně poskytnuté peněžní prostředky v jakékoliv představitelné formě. Úvěrové bankovní obchody tvoří nejdůležitější část obchodů obchodních bank. Je tomu tak z toho důvodu, že příjmy plynoucí bance z úvěrových bankovních obchodů tvoří největší část na celkovém zisku banky. Podle hlediska reálného pohybu úvěrových peněžních prostředků rozlišujeme peněžní úvěry, kdy banka bezprostředně půjčuje finanční prostředky. Druhou skupinu tvoří závazkové úvěry a záruky, při nichž dochází k zapůjčování kreditu banky. A konečně alternativní formy financování, které umožňují získat klientům finanční prostředky za určitých specifických podmínek. Právním základem úvěrových právních vztahů, respektive úvěrových bankovních obchodů je smlouva o úvěru, která je upravena v ObchZ. Pod tímto vymezením chápeme pojem úvěr v užším smyslu. V této kapitole práce byla největší pozornost zaměřena na hypoteční úvěr a zejména na spotřebitelský úvěr, jehož právní základ byl nedávno změněn. Se spotřebitelským úvěrem nerozdílně souvisí problematika ochrany spotřebitele v oblasti bankovních obchodů. Úprava ochrany spotřebitele na finančním trhu je v České republice, ve srovnání s dřívější dobou, na daleko vyšší úrovni. Napomáhá tomu samozřejmě skutečnost, že jako členský stát Evropské unie máme povinnost sladit tuzemskou legislativu s evropskou legislativou. Problémem však je velká roztržitost právní úpravy ochrany spotřebitele a s ní související nepřehlednost.

Druhou velkou skupinou bankovních obchodů tvoří depozitní bankovní obchody. Jde o takové obchody, prostřednictvím nichž jsou bankou získávány cizí zdroje, které tvoří převládající podíl v pasivech banky. Banka při nich vystupuje v dlužnické pozici a soustřeďuje dočasně volné peněžní prostředky různých ekonomických subjektů. Takto získané zdroje pak banka používá na financování svých aktivních obchodů. Základní rozdělení depozitních bankovních obchodů vypadá následně. Rozeznáváme vkladové obchody (přijímání vkladů), jejichž podstatou je přijetí volných peněžních prostředků od klientů a závazek vyplatit je v budoucnu zpět. Při emisních bankovních obchodech (emisi dluhových cenných papírů) banka emituje cenné papíry, čímž získává peněžní prostředky pro své další obchody. Hlavní odlišností

od vkladových obchodů spočívá v tom, že na emisní obchody se nevztahuje ustanovení zákona o bankách, týkající se povinného pojištění vkladů. Poslední skupinou jsou speciální depozitní obchody, jež podléhají specifickému právnímu režimu. Jednotlivé skupiny depozitních obchodů se od sebe liší právní úpravou, pojištěním peněžních prostředků v nich alokovaných atd.

Pokud bych měl vyzdvihnout skutečnost, která mě při psaní práce nejvíce zaujala a překvapila, musel bych jmenovat úzkou spjatost rizik bankovních obchodů, která na sebe vzájemně působí a tím ovlivňují bankovní činnost, respektive samotné bankovní obchody. Negativní projevy rizik na bankovní činnost se snaží eliminovat ČNB pomocí své regulační činnosti. Domnívám se, že se v České republice podařilo najít rozumný kompromis mezi veřejnoprávní regulací podnikání bank, která v určitých ohledech banky omezuje zejména za účelem ochrany klientů, a proti tomu do opozice se stavící úplnou svobodou podnikání, která by naopak mohla přinášet vyšší efektivitu a ziskovost bank. Proto jakákoliv případná budoucí změna míry bankovní regulace musí být komplexně posuzována v kontextu dopadů na celou ekonomiku.

Seznam zkratek

- **ČNB** - Česká národní banka
- **Zákon o bankách** - zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů
- **Vyhláška o pravidlech obezřetného podnikání bank** - vyhláška ČNB č. 123/2007 o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry ve znění vyhlášky č. 282/2008 Sb. a vyhlášky č. 380/2010 Sb.
- **ObchZ** - zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- **OZ** - zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- **Zákon o spotřebitelském úvěru** - zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů
- **RPSN** – roční procentní sazba nákladů
- **Zákon o stavebním spoření** - zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření, ve znění pozdějších předpisů

Použitá literatura

Knižní díla

- BAKEŠ, Milan; KARFÍKOVÁ, Marie; KOTÁB, Petr; MARKOVÁ, Hana a kolektiv. *Finanční právo*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 576 s. ISBN 978-80-7400-801-6
- BEJČEK, Josef; ELIÁŠ, Karel; RABAN, Přemysl a kol. *Kurs obchodního práva: Obchodní závazky*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 594 s. ISBN 978-807400-337-0
- DUŠEK, Petr; KOS, Bohumil. *Právo hypotečního úvěrování*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. 208 s. ISBN 80-7179-384-1
- DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2005. 681 s. ISBN 80-7201-515-X
- DVOŘÁK, Petr, *Bankovníctví*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1996, 209 stran, ISBN 80-7079-079-2
- JÍLEK, Josef. *Finanční rizika*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2000. 640 s. ISBN 80-7169-579-3
- KAŠPAROVSKÁ, Vlasta. *Banky a bankovní obchody*. 1. vydání. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2003. 104 s. ISBN 80-7157-652-2
- Kolektiv autorů, *Bankovníctví*. 5. přepracované vydání. Praha: Bankovní institut, a.s., 2004. 292 stran, ISBN 80-7265-035-1
- MEJSTRŮK, Michal; PEČENÁ, Magda; TEPLÝ, Petr. *Základní principy bankovníctví*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2008. 627 s. ISBN 978-80-246-1500-4
- MUSÍLEK, Petr. *Trhy cenných papírů*. 1. vydání. Praha: Ekopress, s.r.o., 2002. 459 s. ISBN 80-86119-55-6
- NEHYBOVÁ, Marta. *Regulace a dohled nad bankami*. Brno: Nakladatelství a vydavatelství Miroslav Nehyba, 1999. 110 s. ISBN 80-902645-5-7
- PLÍVA, Stanislav; ELEK, Štefan; LIŠKA, Petr. *Bankovní obchody*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2009. 220 s. ISBN 978-80-7357-433-8
- POLOUČEK, Stanislav a kol. *Bankovníctví*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. 716 s. ISBN 80-7179-462-7

- REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví*. 2. rozš. vyd. Praha: Management Press, 2001. 782 s. ISBN 80-7261-051-1
- REVENDA, Zbyněk; MANDEL, Martin; KODERA, Jan; MUSÍLEK, Petr; DVOŘÁK, Petr; BRADA, Jaroslav. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 3. vydání. Praha: Management Press, 2002. 634 s. ISBN 80-7261-031-7
- SŮVOVÁ, Helena, et al. *Specializované bankovníctví*. 1. vydání. Praha: Bankovní institut, 1997. 397 s. ISBN 80-902243-2-6
- ŠEVČÍK, Aleš. *Bankovníctví I*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta, 2005. 144 s. Dostupné z WWW: <http://econ.muny.cz/data/PFBANI/KFBAI_dso.pdf>. ISBN 80-210-3649-4
- VENCOVSKÝ, František, et al. *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Bankovní institut, 1999, 594 stran, ISBN 80-7265-030-0
- ZEMAN, Václav; MELUZÍN, Tomáš. *Bankovníctví: 1. díl*. 2. rozšířené a doplněné vydání. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o., 2008. 99 s. ISBN 978-80-214-3518-3
- ZEMAN, Václav. *Bankovníctví: 2. díl*. 2. rozšířené a doplněné. Brno: Akademické nakladatelství CERM®, s.r.o., 2008. 99 s. ISBN 978-80-214-3518-0

Internetové zdroje

- BOUDA, Zbyněk. *Pravnik.cz* [online]. 27. 03. 2008 [cit. 2011-02-22]. Vklady, vkladní knížky. Dostupné z WWW: <<http://www.pravnik.cz/a/248/vklady-vkladni-knizky.html>>
- BUČKOVÁ, Veronika. *Finance.cz* [online]. 17. 9. 2010 [cit. 2011-01-08]. Riziko likvidity a jeho význam v bankovní sféře. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/280516-riziko-likvidity-a-jeho-vyznam-v-bankovni-sfere/>>
- BUČKOVÁ, Veronika. *Finance.cz* [online]. 14. 9. 2010 [cit. 2011-01-08]. Úvěrové riziko bank se netýká pouze úvěrů. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/280055-uverove-riziko-bank-se-netyka-pouze-uveru/>>

- BUČKOVÁ, Veronika. *Finance.cz* [online]. 22. 9. 2010 [cit. 2011-01-08]. Změny úrokových sazeb dělají bankám nemalé starosti. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/281082-zmeny-urokovych-sazeb-delaji-bankam-nemale-starosti/>>
- *BusinessInfo.cz* [online]. 21. 12. 2010 [cit. 2011-01-22]. Nová pravidla pro poskytování spotřebitelských úvěrů od 1. 1. 2011. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/bankovnictvi-investovani/nova-pravidla-pro-spotreb-uvery-1-1-2011/1000464/59248/>>
- ČNB [online]. c2003-2011 [cit. 2011-01-24]. Ochrana spotřebitele. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/spotrebitel/ochrana_spotrebitele/index.html>
- ČNB [online]. c2003-2011 [cit. 2011-01-24]. Smlouva o finančních službách uzavíraná na dálku. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/cs/spotrebitel/ochrana_spotrebitele/smlouvy_na_dalku.html>
- ČNB [online]. c2003-2011 [cit. 2011-02-17]. Úřední sdělení ČNB č. 31/1994 o vydání Všeobecných obchodních podmínek. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/vestnik/1994/download/v_1994_22.pdf>
- ČNB [online]. 2010 [cit. 2011-01-23]. Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem. Dostupné z WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zpravy_o_vykonu_dohledu/download/dnft_2009_cz.pdf>
- DVOŘÁK, Petr. *E15* [online]. 15. 9. 2010 [cit. 2011-03-10]. Basel III míří správným směrem. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.e15.cz/nazory/komentare/basel-iii-miri-spravnym-smerem>>
- *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2007 [cit. 2011-01-30]. Rámcová politika Ministerstva financí v oblasti ochrany spotřebitele na finančním trhu. Příloha IV – Materiál „Ochrana spotřebitele při poskytování finančních služeb v ČR – přehled právní úpravy“. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Ramcova_politikaMF_OSFTprilohaIV_pdf.pdf>

- LAUŠMANOVÁ, Monika. *Bankovnictvi.ihned.cz* [online]. 18. 2. 2011 [cit. 2011-03-10]. Basel III může pozitivně ovlivnit řízení bank. Dostupné z WWW: <<http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-50251200-basel-iii-muze-pozitivne-ovlivnit-rizeni-bank>>
- *Finance.cz* [online]. c2010-2011 [cit. 2011-01-15]. Co je to hypotéka. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/financovani-bydleni/informace/hypoteky/>>
- *Finance.cz* [online]. c2010-2011 [cit. 2011-01-15]. Typy hypoték. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/financovani-bydleni/informace/hypoteky/typy-uveru/>>
- *Finance.cz* [online]. c2010-2011 [cit. 2011-01-18]. Úvěr ze stavebního spoření. Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/financovani-bydleni/informace/stavebni-sporeni-radne-uvery/uver-ze-stavebniho-sporeni/>>
- *Fond pojištění vkladů.cz* [online]. 2011 [cit. 2011-03-10]. Fond pojištění vkladů v bodech. Dostupné z WWW: <<http://www.fpv.cz/cs/>>
- HLAVÁČ, Petr. *Mesec.cz* [online]. 22. 3. 2006 [cit. 2011-01-27]. Jak vám může posloužit faktoring nebo forfaiting?. Dostupné z WWW: <<http://mesec.cz/clanky/jak-vam-muze-poslouzit-factoring-nebo-forfaiting/>>
- KOLMAN, Petr. *Epravo.cz* [online]. 26. 11. 2002 [cit. 2011-01-02]. Když se řekne smlouva o úvěru. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/kdyz-se-rekne-smlouva-o-uveru-20001.html>>
- MIKULÁŠ, Zdeněk; SLEZÁK, Ondřej. *Epravo.cz* [online]. 11. 6. 2010 [cit. 2011-01-22]. Zákon o spotřebitelském úvěru. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/zakon-o-spotrebitelskem-uveru-63132.html>>
- NEPOŽITKOVÁ, Ivana. Přechod jednostupňového bankovního systému na dvoustupňový v České republice. In *ACTA UNIVERSITATIS PALACKIANAE OLOMUCENSIS FACULTAS PHILOSOPHICA POLITOLOGICA I* [online]. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003 [cit. 2011-03-22]. Dostupné z WWW: <<http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/Politologica1/>>. ISBN 80-244-0619-5, ISSN 1214-3251
- PROUZA, Tomáš. *Penize.cz* [online]. 01. 02. 2011 [cit. 2011-03-15]. Čeká stavební spoření poprava v přímém přenosu?. Dostupné z WWW:

<<http://www.penize.cz/stavebni-sporeni/191944-tomas-prouza-ceka-stavebni-sporeni-poprava-v-primem-prenosu>>

- *Sagit.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-03-02]. Vkladní list. Dostupné z WWW: <http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=151&typ=r&levelid=oc_502.htm>
- ŠEBESTA, Kamil. *Epravo.cz* [online]. 17. 6. 2010 [cit. 2011-01-23]. Přijetí zákona o spotřebitelském úvěru – stručné představení nové úpravy v oblasti spotřebitelských úvěrů. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/prijeti-zakona-o-spotrebitelskem-uveru-strucne-predstaveni-nove-upravy-v-oblasti-spotrebitelskych-uveru-63160.html>>
- ŠTOLA, Petr. *Mesec.cz* [online]. 28. 5. 2002 [cit. 2011-02-22]. Vkladní knížky končí! Co s tím?. Dostupné z WWW: <<http://mesec.cz/clanky/vkladni-knizky-konci-co-s-tim/>>
- VITNER, Jan. *Mesec.cz* [online]. 2005 [cit. 2011-01-27]. Forfaiting - peníze (skoro) ihned a bez rizika. Dostupné z WWW: <<http://mesec.cz/clanky/forfaiting-penize-skoro-ihned-a-bez-rizika/>>
- VLNAS, Martin. *Penize.cz* [online]. 17. 01. 2011 [cit. 2011-03-15]. Stavební spoření: Změny, kterým se nevyhnete. Dostupné z WWW: <<http://www.penize.cz/stavebni-sporeni/186542-stavebni-sporeni-zmeny-kterym-se-nevyhnete>>

Právní předpisy

Zákony

- Zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 158/1989 Sb., o bankách a spořitelnách
- Zákon č. 130/1989 Sb., o Státní bance československé
- Zákon č. 530/1990 Sb., o dluhopisech, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 22/1992 Sb. o Státní bance československé
- Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 593/1992 Sb. o rezervách pro zjištění daně z příjmu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 156/1994 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, doplňuje zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 84/1995 Sb., novela zákona o dluhopisech a novely některých dalších předpisů
- Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru
- Zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 120/2007 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti se stanovením kapitálových požadavků na banky, spořitelny a úvěrní družstva, obchodníky s cennými papíry a na instituce elektronických peněz
- Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů

Právní předpisy Evropské unie

- Směrnice Rady ES č. 77/780/EHS o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti úvěrových institucí a jejího výkonu

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES ze dne 20. března 2000 o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/28/ES ze dne 18. září 2000, kterou se mění směrnice 2000/12/ES o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. září 2002 o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/EHS a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES ze dne 26. října 2005 o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/48/ES ze dne 14. června 2006 o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/49/ES ze dne 14. června 2006 o kapitálové přiměřenosti investičních podniků a úvěrových institucí
- Směrnice Komise 2006/70/ES ze dne 1. srpna 2006, kterou se stanoví prováděcí opatření ke směrnici Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES, pokud se jedná o definici „politicky exponovaných osob“ a technická kritéria pro zjednodušené postupy hloubkové kontroly klienta a pro výjimku na základě finanční činnosti vykonávané příležitostně nebo ve velmi omezené míře
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/14/ES ze dne 11. března 2009, kterou se mění směrnice 94/19/ES o systémech pojištění vkladů, pokud jde o výši pojištění a lhůtu k výplatě

Podzákoné právní předpisy

- Vyhláška č. 47/1964 Sb., o peněžních službách občanům
- Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry ve znění vyhlášky č. 282/2008 Sb. a vyhlášky č. 380/2010 Sb.

- Vyhláška č. 281/2008 Sb., o některých požadavcích na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů
- Opatření ČNB č. 2/2004 k vnitřnímu řídicímu a kontrolnímu systému banky
- Opatření České národní banky č. 3 ze dne 13. října 2010, kterým se mění Opatření České národní banky č. 2 ze dne 30. listopadu 2009, o předkládání výkazů bankami a pobočkami zahraničních bank České národní bance

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o bankovních obchodech a jejich právní úpravě v kontextu platné české legislativy. Primárním cílem této práce je přiblížit potencionálním čtenářům obecnou problematiku bankovních obchodů, poskytnout jim jejich přehlednou systematizaci a seznámit je s podstatnými prvky právní úpravy jednotlivých bankovních obchodů a jejich veřejnoprávní regulace. Vzhledem k rozsáhlosti tématu se práce, po obecné části společné pro všechny bankovní obchody, zaměří na dvě hlavní skupiny bankovních obchodů, a to úvěrové bankovní obchody a depozitní obchody.

Práce se skládá ze šesti samostatných kapitol, které na sebe logicky navazují. První kapitola ukazuje jako hlavní předpoklad vzniku bankovních obchodů existenci bank a bankovního systému. Nastiňuje historický vývoj bankovního systému v České republice od roku 1918 do současnosti a popisuje nynější stav bankovního systému a postavení bank v něm. Druhá kapitola se zaměřuje na definici bankovních obchodů a přiblížení jejich obsahu s následujícím popisem charakteristických vlastností a různých přístupů k členění bankovních obchodů. Třetí kapitola se zabývá pojmem rizik bankovních obchodů, jejich rozdělením a samotným vlivem na bankovní obchody. Ve čtvrté kapitole rozebere práce vliv bankovní regulace a dohledu na podnikání bank a tedy vliv veřejnoprávní regulace na bankovní obchody. Pátá kapitola pojednává o úvěrových bankovních obchodech, jako nejpodstatnější kategorii bankovních obchodů z důvodu přínosu aktiv do bankovního podnikání. Banka při nich vystupuje v pozici věřitele a dočasně poskytuje klientům volné peněžní prostředky. Po jejich obecné charakteristice a popisu obecné právní úpravy následuje charakteristika konkrétních nejdůležitějších úvěrových bankovních obchodů. V poslední, páté kapitole přibližuje práce charakteristiku depozitních bankovních obchodů, poté následně popis jejich specifických rysů, systematizaci a jejich právní úprava.

Jako shrnutí celé diplomové práce by bylo možno uvést, že bankovní obchody jsou hlavní náplní a účelem bankovní činnosti. Na jedné straně slouží bankám jako prostředek k dosažení zisku, vznikající na základě věřitelsko-dlužnického vztahu. Na druhé straně napomáhají klientům bank k realizaci jejich potřeb, ať již se jedná o potřeby zbytné či nezbytné.

Abstract / Banking transactions and their legal regulation

The diploma thesis deals with the banking transactions and their legal regulation in the context of the Czech valid legislation. Primarily, this thesis aims at presenting the general issues of the banking transactions to potential readers, further, to provide the readers with a well-arranged categorization of the banking transactions and to inform the readers about the substantial elements of legislation of individual banking transaction and their public regulation. Due to vastness of the topic of the thesis, the thesis will focus, after introducing the general part relevant for all the banking transactions, on 2 main groups of banking transactions, credit banking transactions and deposit banking transactions.

The thesis consists of 6 individual chapters that have a logical sequence. The first chapter shows the existence of banks and of the banking system as the main presupposition for the rise of banking transactions. Further, the chapter discusses the historical development of the Czech banking system since 1918 until nowadays and the position of banks within this system. The second chapter focuses on the definition of banking transactions and their content, followed by the description of characteristic features and different approaches to categorization of the banking transaction. The third chapter deals with the term of risk within the banking transactions, with their categorization and their influence on the banking transactions. Hereafter, the fourth chapter presents the impact of banking regulation and of the supervision of the banking activities, i.e. presents the influence of public regulation on the banking transactions. The fifth chapter describes the credit banking transactions as the most important category of banking transactions in term of bringing the benefits of assets into banking activities. In this case, the bank abandons the position of the creditor and provides the clients with free financial funds, for a limited period of time. After their general characteristic and after description of general legislation, the characteristic of the most important credit banking transactions follows. The last, sixth chapter, focuses on the characteristic of deposit banking transactions, moreover, it describes their specific features, their categorization and legislation governing this area.

As a summary of the whole thesis, one can state that the banking transactions are the main content and purpose of the banking activities. Banking transactions serve as a tool

to gain profit that is based on the creditor-debtor relationship. On the other hand, banking transactions help the clients to satisfy their needs, either elective or non-elective ones.

Seznam klíčových slov / Keywords

- *český jazyk*

banka, bankovní obchody, bankovní regulace

- *anglický jazyk*

bank, banking transactions, banking regulation